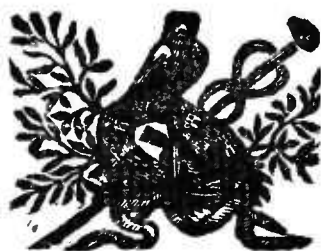

JOSEPHI DE ANCHIETA
EPISTOLA,
QUAMPLURIMARUM RERUM NATURALIUM
QUÆ S. VINCENTII (NUNC S. PAULI) PROVINCIAM
INCOLUNT
SISTENS DESCRIPTIONEM,
A
DIDACO DE TOLEDO LARA ORDONHEZ
ADJECTIS ANNOTATIONIBUS
EDITA:
JUSSUQUE REGIÆ SCIENTIARUM ACADEMIÆ
OLISIPONENSIS
EJUS MEMORIIS AD HISTORIAM TRANSMARINARUM
NATIONUM CONSCRIBENDAM PROFICIENTIBUS
ADJECTA.

OLISIPONE
TYPIS ACADEMIÆ. ANNO 1799.
Regio Permissu.

CUM paucis abhinc annis Olisiponem Lapis elasticus, seu flexibilis ex Regione Brasiliica primum esset advectus, merito, tanquam Scientiarum Naturalium Cultoribus ad illud usque tempus plane incognitus, eorum curiositatem magnopere excitavit: qua de causa magno studio undique petitus et ambitus est; atque etiam qui primi advenerant, maximo pretio empti fuere. Hodie vero per Europam jam dispersi sunt, Museis magnum præbentes ornamentum, et delectum locum inter Naturæ phænomena obtinentes.

Quoniam autem Seculo XVI. mediante jam a Lusitanis, qui in S. Vincentii Præfectura, una ex Brasiliicis Provinciis, hodie S. Pauli nuncupata, degebant, ejusdem speciei atque conformationis Lapis repertus et plane cognitus erat; in Eruditorum obsequium, et Naturalis Historiæ incrementum longissimam Epistolam ad Didacum Lainez, Præpositum Societatis JESU Generalem, in S. Vincentii Oppido anno 1560 a Josepho de Anchieta, itidem Jesuita, exaratum in lucem edere consentaneum atque utile existimavi. Ea Epistolæ est norma, qua fere omnes tunc temporis Scriptores in Rebus Naturalibus describendis usi sunt; at non modo illud mirabile Mineralogicum fragmentum signis minime dubiis designatur, sed et alia quamplurima trium Naturæ Regnorum producta recte exponuntur.

Præter existimationem huic Epistolæ pro vetustate, et argumento debitam, ejusdem cognitio eorum interest, qui ipsius Præfecturæ Naturali Historiæ operam

ram navarint, ut in quibusdam circumstantiis Animalium, et Vegetabilium illic relatorum pristinus status cum præsentis comparatur; nec non ut nomina genuina, quibus vocantur Brasiliæ, incorrupta serventur. Ad hunc finem, siquidem ejusdem Præfecturæ et Naturalis et Civilis Historia valde exstat incognita, Epistolæ annotationes adjeci; non ut Naturæ arcanis eruditus, sed ut ipsis leviter imbutus, testis veritatis cultor, et in Veteri Novaque ipsius Brasiliæ Provinciæ Civili Historia aliquantulum edoctus.

Circa fidem Epistolæ tribuendam satis est animadvertere, eam caute hic transcriptam esse ex Codice Ms. Epistolas Jesuitarum Brasiliam incolentium amplectente, et quondam ad eorum in Lusitania unam, nunc vero cujusdam Viri Amplissimi Bibliothecam attinente; quemque fuisse exaratum eodem XVI. Seculo, seu ineunte XVII. a Viris Academiæ R. Scientiarum Sociis inspicientibus creditum est: menda tamen, quamvis paucissima, in eo exscribendo irrepisse credo, ipsaque sedulo notavi; et summam cujusvis Paragraphi cum numero inter parentheses et diversis characteribus adjeci.

Anchietæ eximias Virtutes et Doctrinam P. Alembicium (in Biblioth. Script. Societ.) merito extollentem audiamus:

Josephus Anchieta, natione Canarinus, seu ex Insularum Fortunatarum una, cui nomen Tenerife, natus anno reparatæ Salutis 1533, patrem habuit Cantabrum, matrem indigenam, utrumque honesta inter suos, et florente fortuna. Domi latinis litteris utcumque aspersus, Conimbricam venit ad studia; ubi suis æqualibus virtute præluxit, ingenio ad

ad omne scriptionis genus prompto exactoque non cessit. Virginitatis se voto adstrinxit, et subinde in Societatem JESU anno 1550, ætatis suæ 17, se dedit. Valetudinis gratia post triennium in Brasiliam missus totos ibi 44 annos traduxit, et septennio egit Provinciam Societatis. Demum laboribus magis quam annis confectus obiit in Vico *Reritiba* die 15 Junii anno 1597, ætatis suæ 64.

Vitam ejus Libris V. Latine complexus est Sebastianus Beretarius; Hispanice Stephanus Paternina, et Joannes Eusebius Nierembergicus; Gallice Petrus d'Outreman; Lusitanice et fufus ex documentis authenticis seu Processibus eam composuit Simon de Vasconcellos, Provinciæ illius aliquando Præses; Italice nobile elogium de eo contexit Scipio Sgambatus impressum Neapoli et Anconæ, quodque in alias dein Linguas transfusum est a variis. Virtutes ejus eximias, et admirabiles res gestas multis ac magnis encomiis celebrarunt quoque Scriptores sæculares, ac variorum Ordinum Religiosi, uti Georgius Cardoso Sacerdos Olisiponensis in suo *Agiologio Lusitano* ad diem 9 Junii, et apud illum Fr. Petrus Mar. in diet. Virg. fol. 135; Martinus Carillus in *Annalibus Hispaniæ* Lib. 6. ad annum 1556, fol. 498; Fr. Elias a S. Teresia in *Legatione Eccles. Triumph.* Lib. II, cap. 31, et alii. Quare cum tam multi sint, qui res ab illo mirabiliter, supraque vires naturæ gestas, virtutes quoque insignes atque Apostolico viro dignas litteris consignarint, Lectorem ad aliquem ex illis brevitatis studio censuimus remittendum.

Scriptit Josephus *Artem Grammaticam Linguae Bra-*

Brasilicæ in Lusitania Typis excusam: Dictionarium ejusdem Linguae Brasilicæ: Doctrinam Christianam, pleniorēque Cathēchismum eadem Lingua explicatum: Dialogum de Religionis Myſteriis ſcitu dignis: Institutionem ad interrogandos inter Confessionem pœnitentes: Syntagma monitorum ad juvandos moribundos: Cantiones Sacras Linguis Latina, Luſitanica, Hispanica, et Braſilica: Drama ad extirpanda Braſiliæ vitia: Poema de Beatæ Virginis vita; verſu Elegiaco, quod ad bis mille et octingenta diſticha excurrit: Braſiliam Societatis Hiſtoriam, et vitas Clarorum Patrum, qui in Braſilia vixerunt; ſed hæc poſtrema in lucem prodiſſe non puto. Exſtant Epiſtolæ ejus duæ datæ anno 1560 impreſſæ in III. Parte Indicarum Venetiis per Trameſinum 1562; item altera data 1561 in IV. Parte ibidem 1565. Hucusque P. Alegambius.

Eam III. Partem in manus ſumendi, quamvis omnem curam adhiberem, mihi facultas nulla fuit; ideoque utrum hæc Epiſtola (aliaque anno 1560 data, et in ſupradicto Codice contenta) a Trameſino edita ſit, an non, fateor neſcire: ſed a propoſito, etſi editam viderem, fortasſe non averterer; illam enim, quæ in IV. Parte legitur, ſi ad Codicis exemplar comparetur, aliquando contractam et mutilam, aliumque diem adſcriptum eſſe perſpicitur.

Aliæ etiam Epiſtolæ in Codice inveniuntur ad eundem Præpoſitum, et potiſſimum de Chriſtiana Fide Indis prædicata: ſcriptæ ſcilicet ann. 1554 una Latine; 1556 duæ Luſitane; 1562 una Latine; 1563 una Hiſpanice; 1565 altera Hiſpanice, altera ad Didacum Miraõ, Provincialem, Luſitane.

JOSEPHI DE ANCHIETA
EPISTOLA

QUAMPLURIMARUM RERUM NATURALIUM,
QUÆ S. VINCENTII (NUNC S. PAULI) PROVINCIAM
INCOLUNT, SISTENS DESCRIPTIONEM.

---

§. I. *Epistolæ scribendæ causa.*)

PAX CHRISTI nobiscum. Ex literis tuis, quæ nuper in manus nostras devenerunt, perspeximus, Reverende in Christo Pater, velle te (ut multorum confuleretur devotioni, et desideriis), ut ea, quæ apud nos essent, vel admiratione digna, vel isti Orbi incognita scriberentur. Ad quod salutare mandatum me conformans, exequar, quoad poterò, diligenter injunctum munus.

(§. II. *Provinciae S. Vincentii situs: cæli temperies: sed horrida tonitrua et turbines, quibus tamen Indigenæ non terrentur. Cujusdam Indigenæ præstigiatoris de magno turbine absurdum dictum.*)

AC primo quidem (quod superioribus literis leviter attingi) hæc pars Brasiliæ, quæ *S. Vincentius* dicitur, viginti tribus gradibus ac dimidio (1) ab Aquilone ad Africum dimensuratis, Austrum versus, distat ab Æquinoctiali, in qua quæ solis accessus, et recessus ratio; qui siderum cursus; quæ umbrarum declinationes; lunæ diminutiones, et incrementa sint, haud facile est mihi explicare: quippe cum nec ea unquam attigerim, nec ita diversam ab ea, quæ istic deprehenditur, in his rationem esse videam.

In dimentione autem partium anni longe alia est:

A

hæ

hæ vero ita sunt confusæ, ut non facile possint distinguï, nec Veri certum tempus, nec Hyemi potest assignari; perpetua quadam temperie conficit sol cursus suos, ita nec frigore horret Hyems, nec calore infestatur Æstas: nullo anni tempore cessant imbres, adeo ut quarto, tertio, aut secundo etiam quoque die alternis vicibus sibi pluvia, solque succedant: solet tamen aliquibus annis intereundi cœlum, et suspendi pluvia, ita ut agri non vehementer quidem æstûs, qui nimius non est, sed aquæ penuria sterilescant, nec solitos fructus ferant: aliquando etiam ex nimia imbrium inundantia * radices, quas in cibum habemus, computrescunt. Tonitrua vero tanto fragore quatiuntur, ut maximo sint terrori, sed raro jaculantur fulmina (2); tanta etiam lucis vehementia radiant fulgura, ut omnem hebetent, et retundent oculorum aciem, et cum die quodammodo certare luminis splendore videantur: ad quod accedunt violenti, furiosique ventorum turbines, quorum tam vehementi impetu nonnunquam flatus commovetur, ut aliquando ad Orationis arma confurgere intempesta nocte cogamur contra tempestatis immanitatem, aliquando etiam domo exire ruinæ periculum declinantes: nutant domus tonitruis concussæ, sternuntur nemora, et omnia conturbantur. Non multis ante diebus cum essemus *Piratiningæ* (3), post occasum solis cœpit aer commisceri subito, obnubilari cœlum, tonitruisque et fulguribus crebris minitari: tum ventus ab Austro confurgens paulatim ambire terram, donec ad Corum perveniens (unde fere semper solet exoriri tempestas) acceptis viribus tantopere invaluit, ut exitium minari Dominus videretur. Concussit domos, tecta rapuit, et stravit silvas; arbores ingentis magnitudinis alias radicitus eruit, alias medias confregit, comminuit alias, ita ut omnes obstruerentur viæ, nullumque pateret iter per nemora: mirum est, quantas mediæ horæ spatio (nec enim amplius duravit) arborum et tectorum strages edidit: et quidem certe, nisi Dominus breviasset tempus illud, nihil tantam vim posset

* Ita legitur in Ms., forsan mendose.

set retorquere, quin omnia funditus ad terram ruerent. Sed inter hæc omnia illud magis mirandum, quod Indi, qui eo tempore potationibus indulgebant, et cantibus (ut solent) nihil ad tantam rerum confusionem exterriti, nec saltare desierunt, nec potare, perinde ac si omnia posita essent in summa tranquillitate.

Sed et aliud referam, quod dolori ne potius, an risui esse debeat, ipse judicabis; dolebis forsitan cæcitate, stultitiam irridebis. Non multis post diebus, quam hæc acta sunt, cum in quoddam Indorum oppidum, cuidam male habenti medicinam animæ et corporis adhibitori, qui tam ex Sacerdotibus, et ego veniremus, veneficum celebris apud Indos nominis offendimus; quem cum exhortaremur multis, desineret mendaciis inniti, et Deum unum, Creatorem omnium, Dominumque cognosceret, post longam (ut ita dicam) disputationem „Novi, inquit, „et ego Deum, et Dei Filium; nuper enim cum mihi, hi canis meus morsum infixisset, accersiri jussi Dei Filium, qui mihi afferret medicamentum: venit ille sine mora, et iratus cani ventum illum vehementem nuper elapsum secum attulit, qui silvas sterneret, et damnum mihi à cane illatum ulcisceretur. „Hæc ille, cui cum Sacerdos „Mentiris „respondisset, non potuerit quæ aderant fæminæ jam Christianæ, quas docemus, risum tenere, venefici videlicet stultitiam iridentes. Cætera omitto, quia non sunt hujus loci; illud solum non fuerit ab re admonuisse, ne verbum *mentiris* insolentius prolatum videatur, nullis solere verborum ambagibus Brasiles uti in rebus explicandis: itaque *mentiris* et alia hujusmodi verba citra injuriam proferuntur: imo etiam illa, quibus membra secreta in utroque sexu, concubitus, et alia id genus significantur, pronuntiant nuda sine ulla deformitate.

(§. III. *Quibus mensibus Æstas, Hyemsque sint: sed frigus solis ardore, æstus aura, imbribusque sedantur. Pluviæ ad oram maris omni tempore copiosæ; sed mediterraneo verno tantum et æstivo: et Pisces tunc ad edenda ova per campos ob inundationes sparsi, abunde capiuntur.*)

Apartium dimensio (si arctius consideretur) ei, quæ istic deprehenditur, rationi penitus est opposita: quo enim tempore istic Ver, hic Hyems est, et contra; sed ita utrumque temperatum est, ut nec hyberno tempore solis calores ad injuriam frigoris propullandam, nec æstivo ad mulcendos sensus lenes auræ, et humentes imbres desint: quamvis (ut jam dixi) hæc ad oram maris terra constituta omni ferè anni tempore pluvialibus aquis irrigetur.

Piratinigæ autem (quæ in mediterraneo tricesimo ab hic milliaro sita spatiosis, et patentibus decoratur campis) et aliis, quæ ipsam versus Occasum subsequuntur, locis ita a natura comparatum est, ut si quando ardentiore calore (cujus maxima a Novembri ad Martium vis est) dies æstuaverint, pluviæ infusione capiat refrigerium: quod et hic usu venit. Ut breviter ergo hæc complectar, verno et æstivo tempore uberrima est imbrum copia flagrantis videlicet solis temperandæ præstituta, ita ut aut mane æstum præcedat, aut vesperi subsequatur. Vere, quod a Septembri sumit initium, et Æstate, quæ a Decembri vigere incipit, largiter admodum, et creberrime magna cum tonitruum et fulgurum tempestate cadunt imbres.

Tunc et fluviorum incrementum, et camporum inundationes maximæ; quo tempore egressa alveo ad edenda ova ingens Piscium multitudo inter herbas parvo cum labore capitur, quæ antea factæ famis de fluviorum confusione contractæ aliquantum relevat, et pensat injuriam. Hoc tempus tanquam superioris inopiæ levamen cupide expectatur, quod Indi *Pirácema*, id est *piscium exitum*, vocant,

cant, bis enim quotannis, Septembri ferme, et Decembri, et aliquando sæpius relictis annibus se herbis in brevi aqua ad emittenda et parienda ova inferunt; Æstate autem cum maior camporum alluvio est, copiosiora egrediuntur agmina, quæ et parvis retibus, et ipsis etiam manibus sine ullo alio instrumento capiuntur.

Omnes itaque æstivi calores imbrium larga infusione sedantur. Hyeme vero (exacto Autumno, qui à Martio incipiens media quadam temperie conficitur) ~~penduntur~~ pluvix, frigoris autem vis horrescit, maxima Junio, Julio et Augusto; quo tempore et sparsas per campos pruinas omnem fere arborem et herbam perurentes, et astrictam gelu aquæ superficiem sæpe vidimus. (4). Tunc decrescunt flumina, et in profundum desident, ita ut manibus inter herbas magna piscium copia soleat capi.

(§. IV. De Solstitiis.)

IDibus Decembris suum cursum peragens *Piratinigam* sol pervenit, quem diem, qui longissimus est, et quo solum nulla est umbrarum declinatio, quatuordecim horarum claudit limite, nec ulterius ad Austrum transit; sed inde remeat ad Septemtrionem, in cujus recessu vigere maxime solet æstus, et acutæ febres cum lateris dolore corpora fatigare. Undecima dies Junii, quæ brevissima est, qua longissime sol distat a nobis, decem (ut credo) horarum spatium ab exortu solis ad occubitum conficitur (5).

(§. V. De Bove Marino; ejusque pinguedinis, et carnis præstantia, et usu.)

HÆc quoad rationem temporis, jam ad alia transeamus. Piscis quidam est (quem *Bovem Marinum* dicimus, Indi *Iguaraguâ* (6) nominant frequens in *Oppido Spiritus Sancti*, et aliis versus Boream habitationibus, ubi aut nulla est, aut exigua admodum, et minor quam apud nos frigoris injuria: hic ingentis est magnitudinis, herbis

bis pascitur, quod ipsa gramina depasta scopulis, quos æstuaria alluunt, inhærentia indicant. Bovem mole corporis superat, cute obtegitur dura, elephanti colorem referenti; duo vellut brachia, quibus natat, habet ad pectus, sub quibus et ubera, ad quæ proprios fœtus nutrit, os bovi per omnia similis. Esui est congruentissimus, ita ut discernere nequeas, utrumne carnis, an potius piscis loco haberi debeat: ex cujus pinguedine, quæ cuti, et maxime circa caudam inhæret, admoto igni fit liquamen, quod jure butyro comparari, et haud scio an possit antecellere; cujus ad omnia cibaria condienda olei vice usus est: ossibus solidis, et durissimis, quæ possint eboris vices gerere, totum corpus est compactum.

(§. VI. *Digreditur ad narrandam tempestatem, qua jactatus, et ad littus Barbarorum appulsus, benigne cum sociis excipitur; ubi puellam jam morientem baptizavit. Boves Marini duo capiuntur, qui ad reliquum iter conficiendum dapem largam præbuerunt.*)

Libet hic pauca, quæ ad rem faciunt, inferere, quæ jam ante duos ferme annos scripta incerto navigationis exitu istuc credimus non pervenisse. Cum a *Civitate Salvatoris* (quæ* et *Sinus Omnium Sanctorum*) solventes quinque fratres huc iter faceremus (7), ducentis quadraginta milliariis tranquillo mari, et secundo ventorum flatu jam confectis, in *Syrtes* (8) pervenimus (quæ nonaginta milliariis ex omni parte, et recto cursu, et a crepidine ad pelagus porrecta difficilem reddunt navigationem), ubi angustos alveos arenæ tumulis hinc inde vallatos, quibus solet navigari, summissa passim bolide diem confecimus, et fundam nare quievimus: sequenti vero die cunctis prosperè procedentibus ad vesperum perducto, evasisse se periculum credentes nautæ remiserunt animum, curam abjecerunt: cum subito præter spem impacta nave exiliit fibulis clavus; accessit et rapida ventorum imbriumque pro-

* Qui legitur in Ms.

procella , quæ nos inter arctas * constituit angustias ; ferebatur arenas fulcans carina , et ex frequenti percussione , ne dissolveretur , timebamus. Deducti ergo in locum brevem , naveque in alteram partem jam procumbente , ad Divinam opem implorandam , Sanctorum Reliquiis , quas nobiscum ferebamus , in medium prolatis , convertimur , jactoque inter undas Agno Dei , sedata tempestate in profundiorē gurgitem delapsi sumus ; ubi jacta anchorā , parvoque cum labore , cunctis tamen admirantibus gubernaculo in proprium locum reducto , ad ortum usque auroræ tranquille nos permansuros sperabamus. Clausus erat undique scopulis , et tumulis arenæ locus , solumque ad proram angustus patebat exitus : cum ergo quiescere cœptum esset , noctis ingruente caligine turbantur omnia , vehementi imperu resistentes Austri , cadentes imbres maximi , commotumque undique mare quassabant navem , cui jam vetustate confectæ parum ad resistendum erat roboris : inferius patebat fluctibus , superius pluvix ; nullus vacabat aqua locus ; quater , aut quinquies sentina singulis horis , et ut verius dicam , nunquam non exhauriebatur ; nemo firmo gradu valebat stare , sed reptando manibus alii per foros cursitare , alii malos excindere , alii funes et rudentes parare : inter hæc scapha , quæ ad oram navis ligata erat , excisso fune arripitur a mari ; tum vero omnes formidare , et vehementer pavere ; obversabatur oculis mors , omnis in uno rudente salutis spes posita erat , quo rupto navem vadis , quæ à puppi lateribusque circumstant , illidi necesse erat : concurritur ad Confessionem , nec singuli quidem , sed bini , quo quisque poterat celerius , accedebant. Quid multa ? Longum esset singula enumerare , rumpitur rudens ; actum est , conclamatur. Nec tamen interea tota mente niti ad Deum cessabamus , quamvis enim certo sibi quisque mortem promitteret , plusque de animæ , quam corporis curaret salute ; fidebamus tamen et Sanctorum Reliquiis , et Sanctissimæ Virginis Mariæ , in cujus Præsentationem præcedente nocte hæc

ac-

* *Arcta* in *Ms.*

acciderunt, patrocínio. Sed et illud sæpe, omnibus credo, mihi certe veniebat in mentem, et consolationis plurimum afferebat, esse eodem tempore multos ex fratribus nostris diversis in regionibus, quorum mens intenta esset ad Deum, quorum orationes ante Divinum conspectum ascendentes nobis auxilium flagitarent; quorum denique suspiriis et gemitibus Divina Pietas pulsata non posset in nos consuetæ misericordiæ beneficia non conferre. nec velorum, nec humano ullo auxilio usi, per medias Syrteis illesi, quo unda rapiebat, ferebamur; nihilque aliud, quam navis illisionem expectantes, expositi pluvix, gravissima jactati tempestate, singulisque momentis morientes totam noctem duximus inlornem. Orto die, resumpto aliquantum spiritu, velum utcumque reparavimus, petentesque terram impingere saltem navem ad litus optabamus; sed prosperiore, quam sperabamus, cursu deducti portum satis tutum Indis habitatum appulimus; ubi ab ipsis benigne suscepti, et humaniter tractati sumus. Quanta vero hæc fuerit erga nos Domini miseratio, quam nobis et Beatissimæ Virginis, et Sanctorum, quorum Reliquias nobiscum ferebamus, meritis precibusque propitiam fuisse non dubitamus, infelix cujusdam alterius navis, quæ nos præcedebat, naufragium satis declaravit; quæ cum jam vadosa evasisset loca, prosperoque ferretur flatu, arrepta nihilominus et ab Austris, et vi maris litori impacta et fracta est, cujus armamentis, et utensilibus jacturam eorum, quæ amiseramus, refarsimus, refecimusque laceratam navem.

Altero ergo post ingressum nostrum die, cum aliqui ex fratribus Indorum domos viseremus, oblata est nobis infantula quædam extremum jam trahens spiritum: de cujus Baptismo cum parentes alloqueremur, annuerunt libenter: baptizata ergo, et post aliquot horarum spatium in coelum deportata est. Felix naufragium, quod talis consecutus est exitus! Hic octo diebus ventis reflantibus commorati sumus, cumque ad reliquum viæ conficiendum parum suppeteret commeatus, jecerunt nautæ rete in mare,

re,

re, unoque jactu duos ex illis Bobus marinis ceperunt; qui cum essent tanti, non est scissum rete; cum unus ex illis multis retibus scindendis, lacerandisque sufficeret: et ita largitate Divina nobis abunde providente residuum viæ confecimus.

Sed hæc obiter, nunc ad rem redeo, et quia piscium cœpi mentionem facere, prosequar.

(§. VII. *Quam caute Pisces ad edenda ova ~~recedant~~; et quomodo capiantur.*)

Q UODAM anni tempore infinita propemodum capitur piscium multitudo, quod ab Indis *Pirâ iqué*, id est *piscium ingressus*, dicitur; conveniunt enim innumeri ex diversis maris partibus, ingrediunturque angusta quædam, et brevia æstuaria ad edenda ova (9). Sed hoc mirum, et omnium consensu comprobatum, manifestoque comperit experimento; præcedunt ad superficiem aquæ decem aut duodecim ex grandioribus velut exploratores, omnemque circumeunt et considerantes locum, siquid forte acceperint injuriæ, quasi insidias præsentientes regrediuntur alio agmen suum deducturi. Si autem (quod jam cautum est, ne scilicet ingredientibus quid irrogetur molestiæ) omnia in tuto, locumque aptum esse viderint, regressi innumeram piscium multitudinem per angusta ostia introducunt (10) (totus enim jam septus est, relicto solum arcto ingressu, locus, quod facile propter aquæ brevitatem potest fieri): ubi conclusi, et succo cujusdam ligni, quod *Timbô* (11) Indi vocant, inebriati nullo labore capiuntur, frequenter plusquam duodecim millia piscium magnorum: et hoc quidem multis locis commune est, ita ut aliquando cunctis abunde capientibus, in litore relinquuntur expositi (12). Saluberrimi sunt in hæc regione pisces, possuntque toto anno sine detrimento valetudinis, sine metu Scabiei, quæ hic nusquam est (13), etiam in infirmitate comedi.

(§. VIII. *De Serpente Cucuryúba.*)

INveniuntur in mediterraneo angues admirabilis magnitudinis, quos *Cucuryúba* Indi vocant (14), et hi quidem fere semper in fluviis vivunt, ubi animalia terrestria frequenter tranantia capiunt ad escam: sed et aliquando etiam exeunt ad terram, adoriunturque ea in semitis, quæ fere huc illuc discurrere. Horum quanta sit corporis moles, haud facile est creditu; cervum solidum deglutunt, et alia etiam maiora animalia. Probata res est omnium consensu; aliqui ex fratribus nostris viderunt cum stupore, adeo ut unus ex eis cum anguem aliquando fluvio natantem videret, malum navis existimaverit. Hi, ut aiunt, carent dentibus (15), solumque animalia spiris involvunt, caudaque per podicem adacta necant, vi oris commacerant, et integra deglutunt (16). De his mira referam, sed nescio an credibilia, ea tamen, quæ omnes tum Indi, tum Lusitani, qui multos ætatis suæ annos in hoc orbe transfugerunt, uno ore affirmant. Deglutunt hi, ut dixi, animalia quædam grandia, quæ *Tapiára* Indi vocant (de quibus paulo post *); quæ cum non possit stomachus digerere, jacent humi velut exanimes, non valentes se movere, donec venter simul cum cibo computruerit: tum aves, quæ laniatu vivunt, uterum dilaniant, et totum cum pabulo absumunt; deinde informis, et semivoratus anguis incipit reformari, succrescunt carnes, superextenditur cutis, et in pristinam formam restituitur (17).

(§. IX. *De Crocodilo.*)

Sunt et Lacerti itidem fluviatiles, qui *Jacaré* (18) dicuntur, magnæ etiam corporis vastitate, ut possint hominem deglutire, durissimis obiecti conchis, et acutissimis dentibus armati; degunt in aqua, nonnunquam ad crepidinem egrediuntur, ubi contingit ipsos somno gravatos interfici,

ci, non tamen sine magno labore, et periculo, ut tantæ beluæ par est; cujus carnes, quæ esui aptæ sunt, redolent moschum, præcipue testiculi, quibus maxima vis odoris inest.

(§. X. *De Glire Capyûára.*)

Sunt et alia animalia ex genere amphibio, quæ *Capyûára* (19), hoc est *herbas pascentia* nominantur, quibus non multum dissimilia, colore subrufo, dentibus cum Lepore conveniunt, præter molares, quorum alios mandibulis, alios ipsi palato in medio ore fixos habent: cauda carent: pascentur herbis, unde et nomen accepere: esui sunt accommodata: mansuescunt hæc, et ut catuli aluntur domi, exeunt ad pastum, et redeunt domum sine duce.

(§. XI. *De Lutris, earumque similibus.*)

Lutræ sunt multæ, quæ vivunt in fluviis, ex earum pelibus, quarum pili mollissimi sunt, fiunt cingula (20).

Sunt et alia animalia fere ejusdem generis, diversæ tamen apud Indos appellationis, quæ præbent eundem usum. Nuper cum unum eorum quidam Indus sagitta fixisset, et in aquam proficiens vellet capere, concurrunt aliorum turba, quæ aderat sub aqua; invadunt hominem, impetunt morsibus, exarant unguibus, ita ut difficulter eo, quod occiderat, extracto totus discerptus evaderet, multosque dies ageret, antequam vulnera coirent. Sunt hæc animalia nigro fere colore, Catis paulo maiora: acutissimis dentibus, unguibusque munita.

(§. XII. *De Cancris. Et, forsan ob nominis similitudinem, agitur de morbi Cancris dicti facili medela.*)

Cancrorum genera quot sint, quot varietates, quam diversæ formæ, longum esset recensere. Omitto illos, qui terrestres sunt, in antris subterraneis, quæ sibi offodiunt,

viventes; ubique, præterquam apud nos, frequentissimi, colore thalassico aquatilibus multo maiores. Aquatilium alii sub aqua semper sunt, quibus natura ultima brachia plana effinxit ad natandum apta: in æstuariis reliqui sibi cavernas excavant; quorum alii rubris cruribus, nigro corpore; alii subcærulei sunt, et pilosi; alii, quorum caput unum (cum alterum sit ad corporis proportionem factum) toti corpori fere est æquale.

Cancro vero (cujus istic tam difficilis curatio est) facile ab Indis medetur. Eum morbum eodem, quo et nos, appellant nomine, sic autem curant. Argillæ, ex qua fiunt vasa, frustulum bene subactum calefaciunt igni, calidumque, quantum caro possit ferre, adhibent Cancri brachiis, quæ paulatim moriuntur; totiesque id repetunt, donec enectis cruribus, et corpore solvitur, et per se cadit. Id nuper in quadam Lusitanorum ancilla (quæ morbum eum patiebatur) experimento probatum est (21).

(§. XIII. *De Serpente Jararaca.*)

HÆc quoad ea, quæ in aquis degunt: quoad terrestrium autem rationem, nonnulla sunt animalia isti orbi incognita, ac primo quidem colubrorum diversa genera venenosa. Alii vocantur *Jararaca* (22), qui frequentissimi sunt in campis, nemoribus, et ipsis etiam ædibus, in quibus sæpe eos invenimus; quorum morsum intra viginti quatuor horarum spatium mors subsequitur, quamvis aliquando possit ei adhiberi medicina, et mors evadi. Porro id apud Indos sic habet, ut si semel icti a colubro mortem evadant, percussi deinceps non solum in discrimen vitæ non veniant, sed multo etiam minus sentiant doloris; quod non semel experti sumus (23).

(§. XIV. *De Serpente Bóicininga.*)

Aliud genus dicitur *Bóicininga*, id est *coluber tri-niens*, habet enim in cauda crepitaculum quoddam, quo sonat aliquid invasurus (24). Hi vivunt in campis; in cavernis subterraneis; invadunt homines, quo tempore procreandæ soboli dant operam, citissimis saltibus labuntur per gramina, adeo ut ab Indis dicantur volare. Cum semel momorderint, actum est; impediunt auditum, visum, gressum, omnesque corporis actus, solus remanet veneni per totum corpus diffusi dolor, et sensus, donec post viginti quatuor horarum intervallum exhaletur anima. Hos tamen, et reliquos fere omnes Indi detracto capite torrent igni, et comedunt; sicut et Bufonibus, Lacer-tis, Muribus, aliisque id genus animalibus minime parcunt.

(§. XV. *De aliis Serpentibus.*)

Sunt et alii mira pictura decorati, nigro, albo, et rubro coraliis simili distincti colore, qui *Ibóbóca* (25), id est *terra fossa*, dicuntur, quod repentes talparum more terram findant, qui omnium venenosissimi sunt, et ideo rariores.

Sunt et alii, qui ab Indis propter diversam picturæ varietatem *Bóiquatiára* (26), id est *colubri picti*, dicuntur, itidem mortiferi.

Sunt et alii fere iidem, qui *Jararáca*; qui *Bóipéba* (27), hoc est *colubri plani*, appellantur, eo quod percussi contrahant se et latiores fiant, itidem mortiferi.

Sunt et alii, qui *Bóiroçanga* (28), id est *colubri frigidi*, vocantur, quod ictu suo corpori magnum frigus inducant: et hi quidem cæteris maiores sunt, licet minus virosi (nec enim necant), acutis dentibus totum os armati; quod in reliquis aliter se habet, quatuor enim duntaxat cæteri habent dentes recurvos, adeo subtiles, et abs-

absconditos, ut nisi diligenter inspexeris, credas eis carere; in quibus et venenum.

(§. XVI. *De Serpentium veneno, et fecunditate.*)

HI autem omnes (præter eos, qui veneno carent, quorum magna est et copia et diversitas) ita frequentes sunt, ut non sine magno periculo possit iter fieri: vidimus canes, et alia animalia sex, aut septem horis tantummodo eorum mortui supervixisse. Non raro in similia incidimus pericula, qui huc illuc per aliqua oppida (quod nobis ex officio incumbit) discurrentes sæpe illos in viis offendimus. Cum semel a quadam Lusitanorum mansione, quò me cum alio fratre Doctrinæ gratia obedientia miserat, *Piratiningam* remearem, inveni colubrum juxta viam jacentem in spiras collectum, quem, signo Crucis prius munitus, percussi baculo, et interfeci. Post paululum moræ coeperunt tres, aut quatuor parvuli repere in terra; cumque miràremur, unde ii, qui antea non parebant, tam subito affuissent, ecce materno ex utero coeperunt alii erumpere: cumque cadaver excuterem, prodierunt reliqui fetus ad undenum numerum, omnes jam animati, et perfecti, præter duos. Sed et de alio audivi a fidedignis, in cujus ventre plusquam quadraginta reperti sunt. In tanta autem et tam frequenti multitudine nos Dominus servat incolumes, et eo magis, quo minus antidoto, aut virtuti ullæ humanæ fidimus; sed soli Domino Jesu, qui solus præstare potest, nequid supra colubros ambulantes capiamus detrimenti.

(§. XVII. *De Insecto Boiquiba.*)

Sunt et alii velut Scorpiunculi sub quibusdam terræ tumulis, quos Formicæ congerunt, habitantes, quos Indi *Boiquiba* (29), hoc est *colubri pediculos*, appellant, coloris rubri, *Araucolis* paulo maiores: duo habent capita, sicut Cancræ (30), recurvam caudam, in qua et aduncum unguem,

guem, quo percutiunt. Non quidem necant, sed cruciant vehementissime, ita ut non minori, quam viginti quatuor horarum ductu mitigetur dolor.

(§. XVIII. *De Araneis.*)

Quid de Araneis, quorum innumera est multitudo? Subrubi sunt alii, alii terrei coloris, alii picti, pilosissimi; Cancros credas, tanta est corporis magnitudo: visu foedi, ut solus ipse aspectus venenum præ se ferre videatur. Horum hostis bestiola quædam ex Crabronum genere (31) insectatur eos crudelissime, infixoque aculeo necat, trahensque inducit in parva, quæ sibi excavat foramina, eisque pascitur.

Sunt quidam alii diversi generis Aranei, diversum etiam ab his nomen sortiti; qui magnum ex se foetorem emittunt: natura frigidissimi sunt, non nisi flagrante sole tectis exeunt; quapropter et qui eis potantur (solent autem Brasiles fæminæ venenata pocula sæpe miscere) nimio frigore et tremore corripiuntur: præsentissimum remedium vinum est (32).

(§. XIX. *De Scorpione.*)

Est alius vermiculus Scolopendræ fere similis, pilis totus obsitus, deformis visu, cujus varia sunt genera; colore inter se differunt, et nomine; eadem forma omnibus (33). Horum alii si corpus tangant, magnum inferunt dolorem, qui multis horis perseverat, aliorum vero (qui oblongi sunt et nigri rubro capite) pili venenosi sunt, et ad libidinem incendunt: quos solent Indi genitalibus imponere, quæ in vehementem excitantur libidinis ardorem, intument, et post triduum computrescunt; unde sæpe fit, ut præputium multifariam perforetur, aliquando etiam ipsa virilia corruptionem contrahant insanabilem; nec se solum ea morbi foeditate deturpant, sed et ipsas etiam fæminas, quibus se immiscuerint, conspurcant, et inficiunt (34).

(.§. XX. De Feris ſevioribus.)

INveniuntur etiam apud nos Pantheræ, quarum duo ſunt genera (35): aliæ cervini coloris, minores hæ, et crudeliores; aliæ maculoſæ ſunt, et diverſis coloribus reſperſæ, et hæ quidem frequentes ubique locorum, arietem quantumvis magnum corporis menſura ſuperant, ſaltem matres; nam fæminæ minores ſunt, Catis per omnia ſimiles: eſui, quod aliquoties experti ſumus, aptæ: plerumque timidæ ſunt, et a tergo invadunt. (36), ſed magno valent robore; uno icſtu unguium, aut dentium morſu, quidquid apprehenderint, dilacerant; prædas, ut affirmant Indi, condunt ſub terra, ibique eis paſcuntur, donec abſumant: eximiæ ſunt crudelitatis, quod etſi multis exemplis, quæ ſubinde accidunt, poſſit comprobari; ſufficiet tamen interim duo vel tria in medium proferre.

Ad oram cujuſdam fluminis, quibuſdam Chriſtianiſ in parvis tuguriolis quadam nocte quieſcentibus, dormiebat ſub unius lecto, vel potius reti, quod hinc inde extenſum duobus ſuſtinetur funibus, quidam Indus; ecce venit Tigris intempeſta nocte, et per crus, quod forte exenderat, ipſum arripiens abſtraxit, non valente, quæ ibi convenerat, multitudine ex ejus unguibus, ac dentibus illum eripere: quod multis aliis ſæpe accidit, quos ipſæ Tigres primo concubio ex multorum medio et rapiunt, et devorandos ferunt; cujuſ rei poſſent multa afferri teſtimonia.

Aliam, quæ nimia ferocitate multos perimendo, et vorando magnas ediderat ſtrages, quadraginta homines ſcloperis, balliſtis, et ſpiculis armati cum conarentur occidere, nihil ad tantam armatorum manum belua expaveſcens, unum invaſit, unguibusque per caput et pectus infixis necaſſet, niſi, dirigente Domino, ſagitta per cor aducta occubuſſet.

Duobus Indis prope *Piratiningam* per viam, qua ſæpe inus et redimus, iter agentibus proceſſit obviam Panthe-

thera invadit homines, fugit alter, alter pugnat strenue et sagittis, et corporis velocitate bestiae impetus propulsans, donec arborem conscendit: sed ne ea quidem satis tuta arx adversus has feras, magna enim vigent pernicitate; instat illa ad radicem arboris, quærens siqua pateat ascensus, tota nocte (hoc enim ad occasum fere solis actum est) laborat, fremit, donec ascendens hominem aut deturbavit, aut ipse certe et longo labore fatigatus, et pavore concussus cecidit. Suberat ei quidam velut stagnans aqua, et luto redundans locus, in quem ille decidens submersus est, ita ut a fera non posset educi, quæ residuum noctis in ipso extrahendo cum frustra consumpsisset, tandem lassata humi se stravit. Orto mane quidem venientes (qui jam præcedente die in auxilium hominis frustra venerant) bestiam, non valentem ultra præ nimio labore se movere, occiderunt; in cuius ventre pollex ipsius Indi repertus est, quem ascendens creditur devorasse: visuntur adhuc vestigia unguium in arbore (37).

Sunt et alia animalia (Leones esse volunt) ferocia item, sed rariora (38).

(§. XXI. *De Myrmecophaga, seu Tamanduâ.*)

ESt et aliud animal deforme visu, Indi *Tamanduâ* vocant (39); Canem quantumvis magnum corporis mole excedit, sed cruribus breve est, parumque a terra surgit, et propterea tardum, quod possit ab homine cursu præverti. Setarum (quæ nigræ sunt cinericiis intermixtis) horrore, et prolixitate Sues longe superat, præcipue in cauda, quæ fetis oblongis, aliis a summo ad deorsum, aliis ex transverso dispositis munita est, quæ ictus armorum et excipit, et propulsat: cute dura obtegitur, non facile sagittis pervia, quæ in alvo mollior est. Collo est producto, et tenui, capite exiguo, corporis magnitudini longe dispari, ore rotundo, unius aut ad summum duorum annulorum mensuram continenti, lingua protensa,

fa, tres palmos longa, ea solum parte, quæ per os educta potest extendi, præter eam, quæ intus manet (quod ego mensus sum), quam emittens solet ad Formicarum cavernas protendere, quam cum undique ipsæ repleverint, intra os recipit, et hæc est communis ipsius esca. Mirum tantum animal tam parvo cibo ali. Brachia habet robustissima, magnæ crassitudinis, hominis femori ferè æqualia, quæ armata sunt unguibus durissimis, quorum unus maxime omnes omnium bestiarum ungues magnitudine longe vincit: nemini, nisi in sui defensione nocet: cum ab aliis bestiis impugnatur, sedet clunibus, sublatisque brachiis expectat incursum, et uno ictu penetrat viscera et necat: esui est convenientissimum, bovinam carnem credas, nisi quod ejus carnes languidiores sunt.

(§. XXII. De Tapiiára.)

Est aliud animal satis frequens esui aptum, ab Indis *Tapiiára**, ab Hispanis vero *Anta* dicitur (40), ea credo, quæ Latinis *Alce* nominatur: Mulæ similis bestia, cruribus aliquanto brevior, pedes habet trifidos, superius labrum prominentissimum, colore est inter Camelum et Cervum. medio in nigrum declinante: erigit se jubarum loco per cervicem torus ab armis ad caput, in quo erectior aliquantulo totam frontem armat, et viam sibi per nemorum condensa discretis hinc inde lignis aperit: brevissima est cauda nullis munita júbis: sibilum ingentem vice vocis emittit: die dormit et quiescit, nocte huc illuc discurrens (41) diversos arborum fructus pascit, et cum hi defuerint, cortices (42): cum a Canibus laceffitur, moribus resistit et calcibus, aut in flumina profilit, diuque latitat sub aqua, quam ob rem juxta fluvios frequentius versatur; ad quorum oras solet etiam terram effodere et argillam mandere (43). Hujus ex tergo faciunt Indi cebras, duratas solummodo ad solem, sagittis omnino impervias.

(§. XXIII.

* *Tapiiára*, uti in §. VIII.

(§. XXIII. *De Bradypode, seu Pigritia.*)

E St aliud animal (quod Indi *Aig*, nos propter nimiam tarditatem *Pigritiam* (44) dicimus) vere pigrum; et quod tarditudine Cochleam vincat, grandi corpore, colore cinericio, ejus facies mulieris formam videtur aliquantulum referre: oblonga sunt brachia, unguibus etiam longis et recurvis munita, quorum usus ei a natura ad quarundam arborum, quarum foliis et germinibus teneris pascitur (45), ascensum concessus est, in quo bonam diei partem consumit; exprimi enim satis non potest, quantum in unius brachii motione faciat moræ: ascendens autem tandiu ibi immoratur, donec totam absumat arborem, deinde ad aliam transit, aliquando etiam antequam ad cacumen perveniat; mediæ arbori tam tenaciter unguibus inhæret, ut inde, nisi brachia excindantur, evelli nequeat.

(§. XXIV. *De Fera Sariguéa.*)

E St et aliud Vulpeculæ fere simile (quod Indi *Sariguéa* (46) dicunt) quod magnum ex se emittit foetorem, et Gallinarum esu maxime delectatur: hoc habet in inferiore parte alvi folliculum quendam a summo ad deorsum divisum, quo ubera operiuntur; in quem, cum primum editi sunt, ingressi foetus, singuli singulis uberibus adhærent, nec inde exeunt, donec matris auxilio minime indigentes, per se jam stare et gradi valeant; imo et post matris occisionem incolumes vix possunt ab ejus uberibus divelli. Occidimus jam multa, inter quæ unum cum septem filiis illo folliculo inclusis (47).

(§. XXV. *De Hystrice.*)

S Unt etiam quædam parvula animalia ex Hericiorum genere (48) oblecta setis longis et acutissimis, maxima ex parte subpallidis, nigris in acumine, quæ quidquid attingerint,

rint, maxime carnem, per se nullo impellente paulatim ingrediuntur; quibus ad auriculas perforandas, ut sensum doloris redimant, Brasiles fœminæ solent uti. Vidi ego corium duplex non parvæ crassitudinis unius noctis spatium una hujusmodi seta per se ingressa utrinque trajectum (49).

(§. XXVI. De Simiis.)

Simiarum infinita est multitudo, quarum quatuor sunt generæ, unumquodque esui aptissimum, quod sæpe experimur, imo et infirmis saluberrimus cibus est: in silvis semper vivunt, catervatim fere per arborum cacumina salientes; ubi siquæ propter corporis parvitatem ab hac arbore in illam nequeunt se saltu projicere, quæ maxima est, et veluti dux agminis curvato hinc ramo, quem cauda tenet ac pedibus, alteroque inde manibus apprehenso se reliquis viam et velut pontem facit, et sic facile omnes transfiliunt. Fœminæ mammas habent ad pectus sicut mulieres: foetus parvi matrum costis et armis semper adhærentes huc illuc discurrunt, donec per se gradi valeant. Mira de his referuntur, sed incredibilia, et ideo omitto (50).

(§. XXVII. De Dasypode, seu Tatû.)

Est et aliud animal satis frequens apud nos (*Tatû* (51) vocant) in cavernis subterraneis per campos habitans, cauda et capite Lacertis fere simile; durissima concha sagittis impervia, armaturæ equi persimili, totum desuper corpus contactum: velocissime terram effodit, ut se protegat; cum vero se intra sua tecta receperit, nisi crus arripias, frustra in ipso extrahendo fatigaberis, tam pertinaciter enim conchis, ac pedibus adhæret terræ, ut etfi caudam apprehendas, eam potius a corpore, quam ipsum ab antro posse divellere: gustui est satis delectabile.

§. XXVIII.

(§. XXVIII. *De Cervis, Fele tigrina, et Sue Taiacu.*)

Cervorum duo sunt genera, quorum alii armati cornibus, ut nostrates, et hi quidem rari; alii colore albo carentes cornibus (52), qui nunquam intrant in silvas, sed semper in campis patentibus catervatim pascuntur.

Catorum item Silvestrium rapidissimorum (53), Dammarum (54), Aprorum (55), quorum variæ species, copiosa multitudo.

(§. XXIX. *De parvo Camelo Glama.*)

Sunt hinc procul in regione mediterranea versus Perû; quam Novam Hispaniam dicunt, Oves Silvestres (56), Vaccis æquales magnitudine, candida ac pulchra lana coopertæ, quibus Indi in portandis ac vehendis sarcinis, ut jumentis, utuntur: has quidam frater noster, qui in illis partibus diu versatus est et vidisse se, et earum carnes comedisse affirmat. De quibus multa in Chronicis Perû, quæ sermone Hispano vulgo circumferuntur.

(§. XXX. *De Insecto Rahû.*)

Gignuntur in arundinibus Vermes quidam teretes, et oblongi, albi toti, unius digiti crassitudine, quos *Rahû* appellant Indi: hos igni assos et tostos solent comedere, tanta vero est eorum multitudo acervatim congesta, ut ex eis fiat liquamen, quod liquato ex Sue non est dissimile, cujus et ad emollienda coria, et ad vescendum usus est. Ex his alii Papiliones fiunt, alii exeunt in Mures, qui sub ipsis arundinibus sibi domos construunt, alii autem in erucas, quæ corrodunt herbas, convertuntur (57).

Multa alia diversorum generum animalia inveniuntur, quæ quia non ita sunt scitu, aut relatu digna, omitenda duxi.

(§. XXXI.

(§. XXXI. De Formicis.)

Formicarum diversas species difficillimum esset verbis exprimere, quarum variæ sunt naturæ, et nomina: quod (ut obiter dicam) Brasílico sermone valde usitatum est, diversis enim speciebus diversa indita sunt nomina; genera raro propria appellatione censentur; itaque Formicæ, Cancri, Muris, multorumque aliorum nulla est appellatio generica, specierum autem (quæ infinitæ sunt propemodum) nulla caret proprio nomine, ut mirari jure possis tantam sermonis copiam, et varietatem. Formicarum ergo solum illæ videntur commemoratione dignæ, quæ arbores demoliuntur; *Içã* (58) illis nomen, subrusæ sunt, contritæ citrum redolent, ingentes sibi excavant domos sub terra. Verno tempore, Septembri scilicet, et deinceps examina foetuum emittunt fere semper pluviam et tonitrua subsequente die, si sol viget: præcedunt parentes (59), et ore inhiant huc illuc discurrentes omnes implent vias, et crudeliores quam ullo alio tempore morsus infigunt, usque ad sanguinis etiam effusionem: subsequuntur foetus alati, grandiori corpore, statimque evolant domos sibi novas conquiritas, tam multi sæpenumero, ut densam faciant super aëra nubem: quocumque autem deciderint, continuo terram effodiunt singuli singulas habitationes construunt, post parvum autem intervallum emoriuntur, et ex cujusque ventre innumeri alii generantur filii, ut mirum non sit tantam esse Formicarum multitudinem, cum ex una tam multæ procreentur. Ad harum ergo ex cavernis exitum conveniunt Indi *, conveniunt aves, conveniunt Indi, qui percupidè hoc tempus expectant, tam viri, quam fæminæ; deserunt domos, properant, currunt magna cum lætitia et exultatione ad novos fructus percipiendos, accedunt ad ostia cavernarum, et parvas fossas, quas faciunt, aqua implent, ubi stantes contra parentum rabiem se tutantur, et

foe-

* Ita in Mf.; sed hæc duo verba redundant.

foetus ex specubus exeuntes capiunt, implentesque vasa sua, magnas videlicet quasdam cucurbitas, redeunt domum, torrent igni in testis fictilibus, et comedunt, totum autem multis diebus servantur incorrupti. Quam hic cibis gustatu delectabilis, quam saluber sit, novimus hi, qui experimur. At vero aves similes Hirundinibus, quarum tria sunt genera, conglomerantur in aëre prope innumeræ, easque Formicas, quæ volatu in altum evasere, mira celeritate secant medias, ventres vorant, caput (60) cum alis et cruribus relinquunt; et ita fit, ut paucæ admodum evadant.

(§. XXXII. De Apibus.)

Apum fere viginti reperiuntur genera diversa, quarum aliæ in arborum truncis, aliæ inter ramos constructis alvearibus, aliæ subter humum mel generant, unde etiam fit, ut ceræ magna sit abundantia. In vulneribus curandis solo melle utimur, quæ facile Divino munere coeunt. Cum autem (ut dixi) mellis multa sint genera, unius tantum meminero, quod Indi *Eiraaquāyetâ*, hoc est *mel foraminum malthorum*, dicunt, quia multos in alveari Apes habent ingressus. Hoc simul ac potatur, omnes juncturas corporis occupat, contrahit nervos, dolorem et tremorem immittit, excitat vomitum, et solvit alvum.

(§. XXXIII. De Muscis, et Culicibus.)

Muscarum et Culicum, qui sanguinem fugentes acerrime pungunt, plurima copia in silvis, maxime æstivo tempore, cum exundant campi: os habent alii et crura oblonga et subtilissima, perforant pellem, et sanguinem exugunt, donec toto corpore referto, ac distento vix possint avolare (61): adversum hos remedium fumus est, quo dissipantur.

Alii, qui marina æstuarialia incolunt, *Mariguâ* vocitati, dira lues; modici sunt admodum, vix possis visu

su percipere ; pungeris , nec pungentem vides ; ureris ; nec usquam est ignis , unde tibi id molestiæ tam subito illatum sit ignoras ; si scalpas unguibus , maius damnum contrahis , per duos aut tres dies ardor ille , quem intulerunt corpori , subinde reviviscit , et excitatur.

(§. XXXIV. *De Psittaco ; Struthiocamelo , et Avicula omnium Minima.*)

A Vium vero quanta sit diversitas variis coloribus decorata , non facile est explicare. Psittaci frequentiores , quam istic Corvi , et hi quidem diversorum generum , omnes esui apti , quorum alii sistendæ conducunt alvo : alii humanas voces imitantur : alii , qui comedendo milio , cum jam granatum est , operam impendentes catervatim volitant , ita se gerunt , cum ad pastum descendunt , ut semper unus aut duo in summo arboris cacumine , velut in specula , remaneant ; qui omnem specularantes quoquo versus locum , siquem appropinquare cernunt , receptui canunt , et aufugiunt omnes ; si vero nihil imminet periculi , cum illi saturati fuerint , ascendunt , et descendunt ad pastum speculatores (62).

Sunt et Struthiocameli , quibus mira corporis magnitudo volatum negat (63).

Sunt et alii passeruli , *Guainumbi* (64) appellati ; omnium minimi , rore solum pascuntur ; quorum cum varia sint genera , unum affirmant omnes ex Papilione procreari (65).

(§. XXXV. *De quibusdam Anseribus , et Grallis.*)

E St alia avis Corvo similis , rostro tamen cum Anseris communis ; quæ se fluminibus immergens multo tempore versatur sub aqua , pisces vorans.

Est et alia parva quidem corpore , sed cum alas quatit , tam vehementem facit strepitum , ut ad terram arbores ruere videantur (66).

Est et alius passer marinus, *Guará* (67) nomine, Mergo æqualis, sed tibiis longioribus, collo itidem producto, protento et adunco rostro: Cancris pascitur, voracissimus est. Hic perpetuam quandam in se metamorphosim experitur, in prima enim ætate pennis albis induitur; quæ deinde in cinericium colorem mutantur; post aliquod tempus albescunt iterum, minore tamen, quam in prima ætate, candore; purpureo demum ac pulcherrimo colore decorantur: quæ apud Brasiles in magno sunt pretio, illis enim ad capillos ornandos et brachia in suis utuntur solemnitatibus.

Est et alius marinus Anati similis, cui alarum loco sunt parvula membra, molli vestita lanugine; pedes fere ad caudam, ita ut corpus sustinere nequeant, qui ei nandi solum, cum nec volare possit, nec ambulare, usum præbent (68).

(§. XXXVI. *De Accipitribus.*)

Rapacium Volucrum multa sunt genera, quarum aliæ quæ tanta sunt corporis magnitudine, ut Cervos etiam occidant, et discerpant; maxime una, cui, cum est in nido, non solum parentes, qui peculiare ejus curam gerunt, sed omnes etiam aliæ aves, quæ raptu vivunt, tanquam principi alimenta convehunt (69); habet etiam hoc, quod multis diebus inedia patiens nihil detrimenti capit.

De alia ex rapacium etiam genere accepi, quæ nuper, cum in arboris cacumine constructo nido foveret pullos, ascendente aucupe, ut eos raperet, non avolavit, sed expansis alis foetus suos protegens mansit immobilis, patiens se capi potius, quam illos derelinquere.

(§. XXXVII. *De Gralla Anhíma.*)

Est alia, quæ *Anhíma* (70) dicitur, ingenti corpore: cum emittit vocem, asinum rudere credas: habet in singulis alis tria velut cornua (71), unum item in capite, qualia Gal-

linaceorum calcaria, multo tamēn duriora: impugnantes se canes non fugit, licet ei corporis magnitudo volatum non impediatur, sed eos armatis alis graviter vulnerans a se abigit.

Sunt item Gallinæ Silvestres (72), quarum tria genera: Perdices: Phasiani: nec non aliæ aves totæ purpureæ, virides aliæ, aliæ pallidæ, multiplicique colorum varietate conspicuæ.

Hæc quoad animalia.

(§. XXXVIII. *De Radicibus Mandioca, et Yeticopé.*)

DE Herbarum autem Arborumque ratione illud nolui non attingere, quòd hæc, quibus ad victum utimur, radices, quæ dicuntur *Mandioca* (73), venenosæ sunt, et ex natura sua nocent, nisi ad vescendum industria aptentur humana: homines necant, si crudæ, assæ, aut coctæ comedantur: eas tamen Sues et Boves etiam crudas edunt impune; at succum, qui ab eis exprimitur, si potaverint, continuo in tumorem conversi pereunt.

Sunt aliæ radices, *Yeticopé* nomine (74), Rapis similes, gustu suaves, tussi mitigandæ, pectorique emolliendo fatis congruæ: quarum semen, quod fabis est simile, præsentissimum venenum est.

(§. XXXIX. *De Herba Viva, seu Sensitiva.*)

INter alias Herba quædam est frequens ubique (quam sæpe vidimus et tetigimus) quam *Vivam* dicimus, quod velut sensu aliquo vigere videatur: eam enim si vel levissime sive manu, sive quovis alio contingas corpore, continuo in sese recepta folia se copulant, et velut conglutinant, deinde post aliquantulum moræ se iterum explicant (75).

(§. XL. *De Arbore Copayva.*)

ARborum una videtur relatu digna (licet aliæ sint humore resinæ simili , ad medicamenta utili , destillantes) quæ suavissimo quodam stillat succo , quem balsamum esse volunt ; qui principio quidem per parvula foramina , quæ fiunt a Teredine , vel cultrorum etiam aut securium incisuras velut oleum effluit , deinde in se concretus balsami videtur speciem referre : odorem emittit non nimium , sed suavissimum ; et vulneribus curandis est congruentissimus , ita ut ne cicatricis quidem intra breve spatium (quod jam experimento comprobatum ferunt) remanet vestigium (76).

(§. XLI. *De Arbore Mangue.*)

Sunt et aliæ Arbores , quæ marina æstuaria , in quibus producuntur , replent undequaque ; quarum radices aliæ a medio fere stipite , aliæ ab eo loco , unde rami erumpentes sursum tendunt , productæ , lanceæ fere longitudine , vergunt ad terram paulatim , donec post multos dies eo perveniant (77).

(§. XLII. *De Arbore Capocáia.*)

IN habitatione , quæ dicitur *Spiritus Sanctus* , est quædam Arbor satis frequens , et procera valde , cujus fructus mirabilis. Is est ollæ similis , cui operculum velut torno elaboratum , quo pendet ex arbore , aperit sese cum maturuerit , tum apparent intus fructus multi castaneis per similes , tenuibus telis , velut septis interpositis discreti , gustatu admodum jucundi. Vas seu olla , ubi clauduntur , non minore , quam lapidis duritia , cujus magnitudinem , ex castaneis , quas continet , quæ quinquagesimum numerum excedunt , facile poteris conjicere (78).

(§. XLIII. *De Pinis.*)

Sunt præterea Pinus stupendæ proceritatis, quæ longe lateque propagantur, sex aut septem milliarium spatium complentes; quarum fructus Indi peculiari nomine (quod alioqui cunctis fructibus commune est) *Ibá*, id est *fructus*, antonomastice vocant: sunt ii ad similitudinem nostratium oblongi, sed multo grandiores, molli cortice, castanearum nucleo* simili, has arbores cætera, quæ versus Septentrionem sunt, loca non ferunt (79).

Arborei fructus diversi sunt erratici, ad esum apti, multi suavissimi odoris, valdeque gustatu delectabiles.

 (§. XLIV. *De Plantis purgantibus.*)

AD Medicinam utiles sunt multæ tum arbores, tum herbarum radices; sed de his maxime, quæ ad purgationes faciendas profunt, pauca referam. Arbor** quædam est, ex cujus cortice cultris inciso, aut ramo fracto liquor emanat albus lacti similis, sed dentior, qui si modice bibatur, alvum citat, et stomachum purgat per vomitum cum maxima violentia; si autem modus vel minimum excedatur, occidit. Tantum vero ex eo bibere oportet, quantum ungue capiatur, idque multa aqua dilutum; quod ni fiat, vehementer excruciat, fauces urit, et necat (80).

Est et radix quædam, ad idem utilissima, frequens in campis, raditur, et aqua diluta bibitur; hæc licet vomitum excitet satis violenter, tamen sine vitæ discrimine potatur (81). Est item alia *Radix barbara* vulgo appellata, an autem ea sit, judicent, qui norunt; *Marareçb* Indi vocant: folia Acoris sunt similia, radix parva, et rotunda, quæ aut comeditur assa, aut contrita ex aqua, et nocte una sub dio exposita potatur (82).

Alia inventa est nuper, quæ in maximo pretio habetur.

* *Nuro* in Ms. ** *Arborque* in Ms.

betur, nec immerito; ea oblonga est, et tenuis, macerata et aqua diluta servatur unius noctis spatio, mane hauritur sine difficultate, nec nauseam movet, nec gignit fastidium; solvit autem alvum cum abundantia profluvio, quæ sumpto cibo, statim sistitur: quod et his, quæ proxime retuli, commune est.

Multa sunt alia, præter hæc, quæ ad solvendam alvum valent plurimum, cum ad stringendam (præter quarundam arborum fructus) nullum fere remedium efficax reperiatur.

(§. XLV. *De Lapide Flexibili. Et de Conchis Margaritiferis.*)

IN Lapidibus etiam, quod mireris, et unde Maximi Optimeque Dei Omnipotentiam extollas, invenies, maxime in uno, qui acuendis gladiis utilis est: sed hoc habet mirum, quod tractabilem se manibus, velut corium præbet, quamcunque ejus partem tetigeris, velut quodam nexu hærentem moves; ita ut non unus Lapis, sed multi diversis juncturis compacti esse videantur (83).

Sunt in quodam flumine ab hostibus habitato 30 fere à *Piratininga* miliaribus, Conchæ plurimæ, in quibus gignuntur lapilli quidam pellucidi, quos Uniones esse volunt: magnitudo eorum ut Ciceris, non nulli etiam grandiores (84).

(§. XLVI. *Dæmones Indigenis tempore, quo hæc scripta sunt, mortem et plagas inferre existimabatur.*)

HÆc habui, quæ de Arboribus, Herbis, ac Lapidibus dicerem. De iis autem, quæ Indos terrere solent, nocturnis occursaculis, seu potius Dæmonibus, pauca subinferam. Notum est, et in omnium ore versatur esse quosdam Dæmones, quos Brasiles vocant *Corupira*, qui sæpe in silvis adoriuntur Indos, flagris cædunt, macerant,

et

et necant. Hujus rei fratres nostri, qui aliquoties ab eis interfectos viderunt, testes sunt (85). Solent propterea Indi in quadam via, quæ per asperas silvas, et acclives montes in mediterraneum ducit, in altissimi omnium montis vertice, cum eà transeunt, avium pennas, flabella, sagittas, et alia hujusmodi quasi oblationis nomine relinquere, *Corupira*, ne sibi noceant, summopere deprecantes.

Sunt, et alii in fluminibus, quos *Igpupîara*, id est *aquam incolentes*, dicunt, qui similiter Indos perimunt. Non longe a nobis fluvius est, quem Christiani habitant, quem tranantes olim Indi parvis lintribus, quas ex uno ligno, aut cortice conficiunt, antequam eo Christiani convenirent, sæpe ab his submergebantur.

Sunt et alii in litoribus maxime, secus mare et flumina versantes, qui *Baêtatâ*, hoc est *res ignis* appellantur, quod idem est, ac si dicas, aliquid quod totum est ignis. Apparet noctu nihil aliud, quam ignis scintillans huc illuc discurrens, celerrime invadit Indos, et necat, sicut et *Corupira*: quid hoc sit, adhuc non constat (86).

Sunt et alia hujusmodi terriculamenta, quæ Indis non solum terrori, sed damno etiam sunt: nec mirum, cum his, et similibus, quæ longum esset recensere, velit Dæmon his Brasilibus, qui Deum ignorant, se reddere formidabilem, sævissimamque in eos tyrannidem exercere.

(§. XLVII. *Quam rara sint apud Indigenas corporis deformitates, et Monstra.*

DE his Brasilibus ultimo loco referam, quod nullum fere inter eos invenies deformitate aliqua affectum naturali, raro cæcum, surdum, mutilum, aut claudum reperies, nullum prodigiose genitum. Nuper tamen in quadam Indorum Oppido, uno aut altero a *Piratininga* miliario, nata est infantula, vel potius Monstrum, cui natus ad mentum usque deductus, sub mento os, pectora cum tergo Lacerto fluviatili similia, horrendis squamis obli-

obsita, genitale membrum fere ad renes; quam pater suus, ut primum est edita, humari fecit vivam: quæ etiam morte multant eos, quos adulterio conceptos suspicantur.

Non minus fortasse mirum, quod nuper *Piratininga* Sus, qui adhuc vivit, ut credo, androgynus natus est.

(§. XLVIII. *Conclusio.*)

HÆc brevibus, ut potui, quamvis multa alia notatu digna, quæ nobis adhuc ut parum expertis incognita sunt, esse non dubitem. Rogamus interim eos, qui in his legendis, aut audiendis capient voluptatem, non nihil velint pro nobis, et hujus Regionis Conversione orantes capere laboris.

Exaratum *Sancti Vincentii* (quæ ultima est in India Brasilica vergens ad Austrum Lusitanorum Habitatio) anno Domini 1560 sub finem mensis Maii.

Minimus Societatis JESU

J O S E P H.

ANNOTATIONES.

(1) **O**ppidum *S. Vincentii*, juxta quosdam Geographos, in Latitudine Australi 24° situm est. Hæc positio si non est accurata, atque perfecta, veræ saltem deber esse valde proxima: idem enim Oppidum, ut ex Tabula *S. Pauli* Præfecturæ Geographica, anno 1792 terminata, colligitur, in eodem *Parallelo* esse videtur cum arce *Estacada* nominata; quæ Orientem versus, circiter quatuor milliaria, in magno portus Oppidi *Sanctorum ostio*, ad litus occidentale constructa, jacet in Latitudine 24° , et in Longitudine $331^{\circ}, 40'$. (Ex recentissimis observationibus, ab Astronomo Regio Francisco de Oliveira Barbosa confectis, facta supputatione ex *Meridiano Insulæ do Ferro* ad extremum ejus occidentale: quod etiam intelligendum est de aliis observationibus, quæ infra designantur.)]

Quoniam Exteri sine veri investigatione, alii aliorum vestigiis insistentes, de hac Præfectura, ejusque Civibus falsa atque absurda, maiore ex parte in captiosis unius, duorumve Provinciæ *Paraguay* Jesuitarum, illis Lusitanis nimis infensorum, scriptis disseminata, et in alicujus quoque ignari fabulatoris narratione comperta, scripserunt; aliqua argumento contentanea patefacere operæ pretium est.

Sanctus Vincentius primum Oppidum fuit legali solemnitate, forma, ordine, autoritateque Regia in Brasilia anno 1531 conditum a Martino Alphonso de Sousa; qui Dux, Præfectusque Classis a Joanne III. Lusitanorum Rege ad maritima ejusdem Regionis ora Australia investiganda; ad Flumen *da Prata* recognoscendum; ad validam Coloniam in solo, quod ei videretur præstantius, stabiliendam; ad terrena denique omnibus, qui illic incolere voluissent, impertienda duobus Diplomatum Regiis in Oppido *Castro Verde* duodecimo Calendas Decembris anno 1530 exaratis instructus, missus fuerat.

Paulo post idem Rex deliberans statuensque magnam Brasiliæ Imperii partem in quinquaginta leucarum, per ora maritima dimensarum, portiones dispartire; easque benemeritis atque opulentis Nobilibus, qui propriis impensis Incolas illis intulissent, donare; *Sanctum Vincentium*, assignato centum leucarum ad Oceanum limite, indefinito autem ad opposita inter-

rioraque terrena, prædicto Martino Alphonso de Soufa, salvis præcipuis Regiis Juribus, dono contulit perpetuo.

Ab incunabulis hæc Colonia, in qua multi nobili genere nati continebantur, commercio atque cultura admodum floruit. Illic prima, quam vidit Brasilia, Sacchari Moles seu Officina sub *S. Georgii* invocatione erecta est. Illic etiam Arundines, pretiosissimum illum succum præbentes, satæ sunt; ex quibus omnes, quæ extant in Brasilia, et in aliquibus Americæ Provinciis, Insulisque suis, ortæ fuerunt.

Lusitani, amicitia cum finitimis Indigenis contracta, multis in locis libere sedes, domiciliaque collocarunt. Quatuor alias Colonias, scilicet, *Sanctos*, *Itanhaêm*, *S. Andream*, et *Piratiningam* brevi tempore fundarunt. Illa, quæ *Sanctos* nomen accepit ex ejusdem vocationis Nosoehomio ibi constituto, a *S. Vincentio* duabus leucis distans in Latitudine $23^{\circ}, 56', 15''$, et Longitudine $331^{\circ}, 39', 30''$ sita est. Incolis augescens atque ambitu, ad Oppidi dignitatem anno 1546 solemniter erecta est. Ejus Portus propter amplitudinem et securitatem commercium omne, *S. Vincentii* paulatim labefacto, ac pene extincto, invitavit.

Itanhaêm, cujus Latitudo prope Oceanum est $24^{\circ}, 11'$, et Longitudo $331^{\circ}, 20'$, jam anno 1549 Incolas habens, et anno 1561 nomen, jusque oppidanum sibi comparans, nunquam viguit; hodieque e contrario jacet.

Oppidum *S. Andreas* trans altissimos Montes *Paranáapia-caba*, qui in omnem fere Brasiliam Regionem excurrunt, conditum anno 1553 ad breve tempus permansit.

Piratininga, seu Civitas nomine *S. Paulus* (quæ et *Paulopolis* non incongrue dici potest) in saluberrima, purissimaque plaga trans Montes supradictos collocata; super extensum Collem explicata flumini, rivoque oppositum, et campis circumdatum patentibus et amœnissimis; a *S. Vincentio* undecim leucis distans, sub Latitudine $23^{\circ}, 33', 30''$, et Longitudine $331^{\circ}, 25'$ manet.

Piratiningæ dominabatur *Teveriçá*, Princeps singularibus virtutibus præditus. Ejus assensu Lusitani illam ab initio frequentare cœperunt. Jesuitæ, qui anno 1549 ad Brasiliam transierant, illic Domum, parvulumque Templum palmis tectum, condiderunt; in quo octavo Cal. Febr. anno 1554, Ecclesia Pauli Apostoli Conversionem celebrante, primum Sacrificium Incrumentum fuit confectum. Quapropter ex eo tempore *Sanctus Paulus à Piratininga* nuncupata est hæc Colonia. Sed

primævum nomen in desuetudinem sensim, et annis labentibus in oblivionem denique incidit.

Paulo post, anno scilicet 1560, *S. Andreae* Incolæ in *Piratiniam*, illuc Juridicæ ditionis cippo, muneribusque publicis translatis, a *Thoma de Sousa*, primo Brasiliæ Imperii Præsidae Generali, qui tunc temporis *S. Vincentii* aderat, efflagitantibus Jesuitis, coacti fuerunt transmigrare.

Potens divitiis, atque Incolis, anno 1581 facta est *Piratinia* totius Præfecturæ Caput, Oppido *S. Vincentio* hac præstantia orbat. Anno denique 1712 dignitate, juteque Civitatis decorata est per Diploma Fidelissimi Regis Joannis V., qui, superiori anno, decimotertio Cal. Octobris emptionis de Donatario factæ scriptis exaratis, Regali Patrimonio in perperuum hanc extensissimam Præfecturam merito adscripsit.

Illam Donatarii per Duces ac Magistratus delegatos usque ad annum 1710, quo *Antonius de Albuquerque Coelho de Carvalho*, primus Præfectus Regius, gubernacula ejus capeffivit, Potestate fere summa rexerunt. Ad illud vero tempus non solum Præsides Brasiliæ Generales, sed etiam alii, qui diversis temporibus a Regibus Hispanis, et Lusitanis ad Aurifodinas, in eadem Præfectura patefactas, administrandas missi fuerant, Potestatis suæ limites transcendentis, Donatariorum Jurisdictionem, magna cum Populorum jactura, sæpenumero usurparunt, atque etiam conculcarunt.

Initio universa Præfectura crebas, crudelissimasque Barbarorum Antropophagorum irruptiones, et strages molestissime tulit. Postquam vero Incolis vigit ac divitiis, non solum inimicos suos repellere, sed etiam Præfecturis finitimis iterum atque iterum auxilium ferre potuit. Incolæ ejus, ex suprascripta *S. Paulo* Civitate *Paulistas* nominati, ad Brasiliæ abdita ubique pervaserunt: Hispanorum vires omni tempore viribus propriis repulerunt: Lusitani Imperii Provinciis magnum attulerunt incrementum: omnes Aurifodinas, Gemmas, et alia pretiosa, cæteris Lusitanis, atque Exteris immensæ utilitatis, illis vero minimæ, magno labore ac propriis sumptibus detexerunt: Regiones denique, quæ hodie magnas Præfecturas Regias, scilicet *Rio de Janeiro*, *Minas Geraes*, *Goyazes*, *Cuyabá*, *Mato Grosso*, *Viamam* seu *Rio Grande* constituunt, primi frequentarunt; et in iisdem amplissimarum Familiarum stirpes fuerunt.

Quibus de causis Potentissimi Reges Joannés IV., Alphonsus VI., ac Petrus II. *Paulistas* Benemeritos, Senatunque Pau-

Iopolitanum, cui etiam magna concessa sunt Privilegia, multis Epistolis scriptis, honore affecerunt. Tot autem Expeditiones Familiarum præcipuarum unitatem, facultatesque invertentes; prædia, agriculturam, armenta, officinasque diruentes; ac denique cunctæ Præfecturæ nervos exsecantes, a florente fortuna in inclinatam, et prope jacentem eam decidere coegerunt. Quam difficile incipit e lapsu surgere! Attamen *Paulopolis* ambitu, civibus, luxu, et ideo vitis, in dies magis augetur. Sub ejus Jurisdictione 32 nobilia Oppida, innumeri Paigi, et bis circiter centum millia hominum existunt.

(2) Utinam in *Paulopolitana* Præfectura, omnique *Basilica* Regione raro nubes fulminarent! *Anchieta* oppidula de cælo percuti non videns, et in *Bidental*, quamvis frequens in saltibus inviis, non incidens, fulminum jactus non esse frequentes censuit. Ex legibus autem *Physicæ* corpora terrestria, maiorem materiæ *Electricæ*, ex qua fulmen constituitur, portionem præbentia, sunt etiam, ut a fulminibus percutiantur, aptiora: cumque hæc sint (præter animalia) aqua, metalla, et vegetabilia, consequens est Regionem *Basilicam* et metallicis substantiis copiosam, et fluminibus, paludibus, saltibus ac montibus, ubi procellosæ tonantesque nubes potissimum constantur, in *Æstivæ* horridis tonationibus, funestisque fulminibus creberrime conterri, atque invadi. Ultimis temporibus in *Paulopolis* domos, quæ, ut supra dictum est, in Colle patenribus campis circumdato posita est, nonnunquam irruerunt fulmina. Neque sunt perrara ab ipsis interemptorum exempla.

(3) *Piratininga* *Basilico* sermone idem est ac *Piscis exsiccatus*: in campis enim finitimis post fluminis *Tamanduatey* exundationes, quod *Paulopolitani* Collis radices in semicirculo alluit, pisciculi, qui solis ardore exsiccabantur, partim jacebant strati; quod, minori tamen portione, adhuc accidit.

(4) Hæc sunt tantummodo intelligenda de *Paulopoli*, et ejus Præfecturæ parte, quæ trans Montes sita est.

(5) Hæc *Æstivi*, *Hibernique* temporis computandi, seu statuendi ratio antiquo *Calendario* est consentanea; quod postea, anno scilicet 1582, *Gregorius XIII.* Pontifex Maximus, decem ex eodem suppressens dies, in posterumque providens, repara-

vit : quia cum civilis annus solari 11' excelleret, ab anno 325, quo a Concilio Niceno 1.º Œcumenico definitum est Paschatis celebrandi tempus, totidem etiam dies antevenerant Solstitia; quæ quidem, anno 1559, pridie Id. Jun., et pridie Id. Decemb. evenere. Unde ob spatium dierum proximorum tum superiorum, tum sequentium per simile *Anchieta undecimam diem Junii et idus Decembris Solstitiales existimavit*. Ipsi quidem, lucis refractione perpensa, Æstivo tempore 13^h, 24', Hyemali autem 10^h, 36' perdurant.

(6) *Trichechus manatus borealis* Linnæi, ex Editione Jo. Frid. Gmelin; quod de omnibus ipsius Authoris prolationibus infrequentibus intelligendum est, *Peixe boi* in Brasilia, *Peixe mulher* in Africa Orientali a Lusitanis nuncupatur. Habitant non pauci adhuc in fluvio *Amazonas*, aliisque in illum defluentibus.

(7) Hæc navigatio confecta fuit anno 1553 mense Septembri, quo incipiunt horridæ, ac frequentes esse procellæ. In eodem anno in Brasiliam *Anchieta* transferat.

(8) Nominantur in Nauticis Tabulis *Abrolhos*, seu *Abrolhos*, id est *aperi oculos*: Nautis namque ab illis periculosis scopulis cavendum est.

(9) Maximam horum piscium copiam constituit *Mugil albulæ* Linn., qui in Brasilia a Lusitanis *Tainba* nuncupatur.

(10) Similia, mirabilioraque Authores aliqui narrant, describentes migrationes, moresque *Clupeæ Harengi* Linn., Septentrionalibus Europæ Populis fructuosissimi piscis.

(11) *Piscidia erythrina?* Linn. Hodie ad capiendos pisces retibus utuntur Lusitani, quibus tamen *Timbó* ad eundem usum non est omnino incognita.

(12) Jam pisces in litore non deferuntur; maxima enim eorum pars sale aspersa, et postea exsiccata in omnem Præfecturam fertur.

(13) Equidem id *Anchieta* hodie non assereret.

(14) *Boa Scytale* Linn. *Sucury* Lusitanorum. Non invenitur omni-

omnino in fluminibus *Paulopoli* propinquis, habitant vero plurimæ in remotis, et desertis locis. Anno 1785, mense Julio, quo frigus invaluit, in fluvio *Tieté* (qui alluens Urbi vicinos campos, magno cursu peracto, in *Paranáa* decidit ad occasum) multas vidi, quæ in spiram collectæ mane in ripis Solis radiis erant expositæ. His, et omnibus, quæ habitant in Præfectura *do Cuyabá*, longe maiores sunt degentes in flumine *Amazonas*, ejusque amplissima Provincia.

(15) Non carent dentibus: contra autem armatæ sunt numerosis, acutissimis, similibus, retroflexisque, duplici ordine in maxilla superiori, simplici tantum in inferiori dispositis, quibus valide prædam apprehendunt.

(16) Animalia, quibus se circumvolvunt, primum constringunt, atque conterunt; postea humore salivoso unguunt ac lubricant; et denique, cum magna sunt, lente deglutiunt integra.

(17) Equidem de hac re aliqua in Brasilia audivi, sed fabulosa semper existimavi.

(18) *Lacerta alligator* Linn., a Lusitanis *Jacaré* denominatur. Locis *Paulopoli* propinquis sunt incogniti. Magna eorum copia habitat in *Paraguay*, fluminibusque omnibus, quæ se in illum evolvunt. Adeo mansuevi sunt erga homines, ut ab ipsis facile per oblectationem perticis necantur ponderosis; et tantummodo in oppressores irruunt, quum exagitantur, et evadere non possunt. Qui vero degunt in fluviis *Guaporé*, *Mamoré*, *Madeira*, *Negro*, et aliis in *Amazonas* fluentibus, a *Jacaré* Paraguayensibus differunt, non solum quia maculam croceam sub colo habent, sed quia corpore maiores, Crocodilis Niloticis æquales, et magna ferocitate præditi sunt, ita ut navigantes in linitibus non nunquam adorianatur.

(19) *Cavia Capybara* Linn. *Capydra*, pronuntiatione, atque dictione Brasilica jam vitiosa, ut omnibus fere accidit aliis vocabulis, a Lusitanis nuncupatur. *Bomare* aliorum testimonio innixus, hæc animalia nocte tantummodo ambulare scribens decipitur. Innumerabilia vidi, multa quoque ego, aliique per litora die deambulantia occidimus.

(20) *Mustela lutris Brasiliensis.*

(21) Utinam hujus medicamenti tanta fuisset efficacia! Pretiosum sane inventum esset humanitati. Ad sapientes Medicos, et Chirurgos Philantropia præditos tentamen pertinet. Comperitum ego habeo in Præfectura Cuyabana tenacibus laborantes ulceribus a cataplasmatibus ex Milii farina et aqua tantummodo compositis, quæ ferventia tanquam Cauterium agebant, peritari. Videtur huic similem esse modum medendi Cancros ab *Anchieta* memoratum. An autem vera essent Carcinomata, de quibus ipse loquitur?

(22) In Paulopolitana Præfectura nominantur *Jarardca* tres omnino diversi Serpentes: ille qui major est ultra 3 pedes longus, dicitur *Jararacatu*, id est *Jarardca magnus*, et in salibus præsertim habitat.

(23) Hanc veneni Colubrorum proprietatem nunc Lusitanis, saltem in Brasiliæ locis ubi fui, esse incognitam censeo; nunquam enim de illa sermones audivi; minor attamen fides neque ideo habenda est Auctori. Fortasse duo, quos novi, ter icti a Colubris venenosissimis mortem secundo atque tertio, tanquam per felicitatis primæ adaptæ consequentiâs, evassent.

Ad funestissimum Colubrorum venenum expugnandum multa sunt Antidota inventa ex vegetabilibus decerpta: eorum autem vires adhuc non sunt plene perpensæ atque probatæ, sicut par est, ut miseris ægotis, attentis locis ictis, et veneni qualitibus, recte convenienterque adhibeantur. Unum autem remedium est, quod usque ad annum 1785 habitantibus in *Camapuãa*, ubi illud didici, efficacissimum ac certissimum fuerat. (*Camapuãa* est Colonia, a quibusdam fociis Lusitanis ad viatores pro quodam pretio succurrendos in Desertis sita, in Latitudine Australi $19^{\circ}, 35'$, et in Longitudine Orientali $324^{\circ}, 8', 45''$ ex observationibus Astronomicis Doctoris Francisci Josephi de Lacerda et Almeida, nunc Præfecti *Fluminum de Senna* in Africa Orientali: sumpto Meridiano ab extrema Insulæ *do Ferro* parte Occidentali, ut jam supra annotatum est.) Simul ac quisquam a Colubro venenoso mordetur, alius ore, tabaci mansi semipieno, punctiorem seu vulnus vehementer fugit; iterum atque iterum spuens, eandemque operationem iterando: deinde ictui imponitur tabaci mansi cataplasma. Ex quo, nulla alia me-

dicina vel cura adhibita, patiens ad solitos labores expeditus creditur.

Hanc viam veneni statim extrahendi esse aptissimam, saltem si qua ex majoribus vena non læditur, ipsamet ratio convincit. Idcirco eadem methodus in rabiosorum Canum moribus utilissima sane videtur; et in morbo, sæpissime desperato, omnino tentanda.

(24) *Crotalus horridus* Linn. *Cascavel* Lusitanorum. *Boi*; seu *Boia* inter Brasiliæ Indigenas nomen est appellativum Serpentium; cætera ei adjuncta earum proprietates, sive characterem præcipuum denotant.

(25) *Boi coral*, *Cobra coral*, aut tantummodo *Coral* a Lusitanis nominatur. *Ibiboboca* etiam nomine bene descriptus a Marcgrave Brasil. pag. 240. Alii sunt Serpentes a Seba, Lacépède, et cæt. *Ibiboboca* vocitati: nullus tamen ex eis vere *Boi Coral*, saltem cui hoc nomen est in Paulopolitana Præfectura.

(26) Serpens nomine *Boiquatiara* mihi incognitus est, idem enim nomen nunquam audivi. Seba Mus. 2. p. 86 Serpentem quemdam Amboinensem *Boiguatrara*, id est *pidam*, appellat. At Lusitani, qui Brasiliam et Amboinam frequentarunt, nomen idem Brasilicum eidem speciei imposuere? *Bomate* Dict. H. N. et Auth. *Encyclop. Method.* verbo *Bojobi* Serpentem *Boiguatrara*, „Boam Caninam”, vocant; an recte, judicet qui Sebam antea consuluerit.

(27) In Paulopolitana Præfectura sunt frequentes; non tamen, nisi incitati, adoriuntur. Catesby pag. 44. *Viperam* *nigram* appellat.

(28) *Boiroy* hodie a Lusitanis vocatur.

(29) *Scorpio* . . . Linn.

(30) Quæ *Anchieta* capita denominat, sunt in *Cantro oculi*, in *Scorpione palpi*.

(31) *Sphex carulea*? Linn.

(32) Feliciter hic nocendi modus pene incognitus est hodie : fortasse viget idem inter Barbaros.

(33) *Larvæ sunt Papilionum* : species omnes , quarum pili inferunt dolorem , nomen obtinent Brasiliicum *Tataurana* , id est *tanquam ignis urens*.

(34) Si verum est hæc ulcera insanabilia fieri et contagiosa, Lubroquoque venerea ægrotos laborare conjectari potest :

(35) Hæ duæ species ab *Anchieta* relatæ sunt *Felis onça*, et *Felis concolor* Linn. : sermone Brasiliico nominantur *Jaguára* ; Lusitano vero *Onça*, et aliquando *Tigre* ad imitar Africanarum et Asiaticarum, quæ Lusitanis jam cognitæ erant, cum Brasiliicam Regionem frequentare cœperunt. Quæ est cervini coloris, seu flava, *Onça parda* : quæ maculosa, seu flavescens, maculis ocellaribus nigris variegata, *Onça pintada* vocatur. Ex descriptione Pantheræ, quæ est *Felis pardus* Linn., facta ab aliquibus sapientibus Naturalistis, videtur in Brasilia hanc speciem habitare, eandemque esse ac *Felis onça*. In his terribilibus Feris aliqua coloris, et magnitudinis varietas, ex diversa patriæ natura, ætate, atque sexu proveniens, animadvertitur, quæ descriptionibus, opinionibusque diversis occasionem præbuit. Unius *Felis onça* in frigidis Brasiliæ Australibus desertis occisæ pellem possideo 5 pedes et 6 pollices longam, præter caudam, quæ etiam 2 pedes et 3 pollices longa est.

(36) In desertis, ubi animalium non est copia, in quæ ferocitatem impendant, famemque expleant hæ Feræ Americanæ, tales sunt, quales dicuntur esse Tigres antiqui Orbis, et quales in casibus ab Authore infra relatis describuntur. In locis vero flumini piscoso proximis, et *Jacaré*, *Sucuri*, *Capivara*, *Anta*, *Apris*, aliisque animalibus abundantibus, quamquam ubique frequentissimæ, non sunt, adhibita cura, funestæ viatoribus, quos, et Canum turbam plerumque vitant ac timent. Equidem sicuti homines fame ac necessitate pressi fiunt dolosi, inhumani, prædatores, et denique homicidæ; multo magis animalia famelica, quæ soli Naturæ instinctui obtemperant, præcipue erga ea ex quibus victitant, crudelissima, ferocissimæque efficiuntur. Ubertas autem atque facietas contrarios ubique gignunt effectus.

(37) Nunc tam horrificum animal in desertis tantummodo habitat, ad oras fluminum, ut nuper dictum est, frequentissimum.

(38) Nunquam audivi in Brasilia aliquod esse animal, cui nobile Leonis nomen impertiretur. In Peru *Puma* dicitur Leo; quanquam nulla inter utrumque similitudo appareat; *Puma* enim est *Felis concolor* Linn., de qua jam supra.

(39) *Myrmecophaga jubata* Linn. *Tamanduã guaçú* Lusitanis, id est *Tamanduã magnus*; in Paulopolitana Præfectura alia est species nuncupata *Tamanduã mirim*, id est *parvus*, scilicet *Myrmecophaga tetradactyla*.

(40) *Tapir Americanus* Linn. A Lusitanis dicitur *Anta*.

(41) Die quoque pascitur, et ad vitandos sedandosve Tabanorum Culicumque morsus, et calorem in fluminibus natat et mergitur; sed non gregatim, ut scribit Sapiens. Gmelin. Equidem ego multos *Tapiiãras* solivagos, aliquando duos, aut tres tantummodo gregatos in fluviis, et desertis inrer *Paulopolim*, et *Cuyabã* per sexcentas fere leucas frequentissime vidi.

(42) Victitat quoque gramine et granis. Milium, et gramen uni *Tapiiãra*, quem per diu habui in Præfectura Cuyabana, potissimum erat alimentum.

(43) *Argillam falsam*, sicut pleraque animalia, lingit.

(44) *Bradypus tridactylus* Linn. A Lusitanis dicitur *Preguiça*: et ab aliis *Pigrus*, *Tardigradus*, *Ignavus*, etc.

(45) Arbor, quam præfert aliis *Bradypus*, est *Ambayva*, seu *Cecropia peltata* Linn. Ideo ubi est magna ipsius copia, ibi plerumque inveniuntur *Bradypodes*.

(46) *Didelphis opossum* Linn. Diversa sunt illi nomina ab Authoribus imposita: a Lusitanis vero vocatur *Gambã*; et quondam etiam *Cerigaõ*.

(47) *Anchieta* adeo bonus horum animalium generationis speculator fuit, ut fortasse primus scripserit, quod vere accidit.

Crediderunt multi in eorum marsupio magnum illud Naturæ arcanum operari; nunquam enim ullum gravidum invenerunt. Sed si accurate perquirerent, in errorem non inducerentur: contra vero fœtus in utero generari, et ex illo adhuc parvissimos ejici in marsupium, ubi vires, perfectionem, et incrementum capiunt, cognocerent.

(48) *Hystrix prehensilis* Linn. Dicitur a Lusitanis *Ouriça cachieiro* (sicut in Lusitania quoque dicitur animal, quod Herinaecum Europeanum Linnæus vocat); non Ourico cachieno, uti in edit. Cl. Gmelin. Aliquando dicitur etiam *Porco espinho*.

(49) Equidem *Anchieta* fabulosas proprietates a multis Authoribus Hystricibus adscriptas esse veras persuasus, *Hystricibus prehensilibus*, de quibus aliquid simile enarrare audiisset, easdem non dubitavit assignare. Aliquis fortasse Indus corium duplex ferreo instrumento, aut etiam eadem acutissima seta transfigens, *Anchieta* hoc propriis ejus viribus evenisse astutus assereret.

(50) Recte *Anchieta* multa, quæ de Simiis enarrantur, incredibilia putavit. Speciei (quæ est *Simia Beelzebul* Linn., *Guariba* Lusitanis) res, actionesque irrationalibus improprias non pauci Authores attribuunt. Saltem mihi multas *Guaribas* videnti, abscondite observanti, aliquasque necanti, mirabilia extraordinariaque nunquam se obtulerunt.

(51) *Dasyops* . . . . Linn.

(52) Quatuor Cervorum species in Paulopolitana Præfectura habitant. A Lusitanis dicitur 1.^a *Veado pardo*; cornibus solidis, erectis, brevibus, teretibus, sulcatis, ad acumen levibus, non furcatis; corpore ex rufo-fusco; circiter 2 pedes et dimidium altus; agilis, celerrimus; plus in frutetis, quam in campis habitans; caro eximia. 2.^a *Veado virid*; præter colorem flavam, et minorem magnitudinem, illi *Veado pardo* simillimus. 3.^a *Veado branco*, *Veado do campo*; albus; cornibus solidis, teretibus, annuis, furcatis; ejusdem *Veado pardo* magnitudine, pascitur in desertis campis gregarius; caro juniorum et fæminarum optima. 4.^a *Cervo*, *Galheiro*; cornibus solidis, teretibus, annuis, furcatis; corpore ex rufo-fusco; ultra 3 pedes altus; pascitur in paludosis desertis; caro præcedentibus deterior. Omnes hæ species facile cicurantur. Cervæ carent cornibus.

(53) Est *Felis tigrina* Linn., quam Catum filvestrem *Anchieta* appellat.

(54) *Cervus Dama* Linn. incognitus est in Brasilia, ut creditur. Certe loquitur Auctor de Cervis, cornibus furcatis, supra descriptis.

(55) *Sus Tajassu* Linn. Lusitani *Porco do mato* nominant. Alia est species *Taëtetu* dicta.

(56) *Camelus Glama* Linn. *Llama* in Voyag. Ameriq. Juan et Villosa t. 2., et Saver. Stor. antic. del Messico t. 4. p. 153.

(57) *Anchieta* mirabilis Insectorum metamorphoseos experit omnino, vulgarem opinionem secutus, Insecta in *Mamalia*, et larvas in larvas transformari credidit.

(58) Hoc nomine *Içá* hodie tantummodo designantur Formicæ hujus speciei alaræ, id est mares, et fæminæ: neutrarum vero *Formiga carregadeira*; et aliquando nomine generico *Formiga* nominantur.

(59) Sunt neutrarum, quarum, retentis liberis, expellunt parentes.

(60) Caput; et truncus, ubi sunt alaræ, et pedes Insectorum.

(61) *Culex pipiens?* Linn.

(62) Psittacos tam cautos non esse judico, quantum visum est *Anchieta*. Haud dubie omnem ipsorum gregem Millii segetem devastantem, nullis excubiis in arboribus relictis, non nunquam observavi.

Adeo raræ Psittacorum in captivitate viventium procreationes sunt, non solum in Europa, sed etiam in Regionibus natalibus, ut vix unum, alterumve horum eventum Naturalistæ, quibus ignota adhuc est vera ejusdem raritatis causa, designent. Alte volando Psittaci tantummodo indulgent amanti: Ecce arcanum mihi in Præfectura Cuyabana patefactum.

(63) Struthiocamelus Americanus, seu *Struthio Rhea* Linn., a Lusitanis *Ema* vocatur.

(64) Omnes varietates, quæ sub *Guainumbi* nomine à Maregrave describuntur (*Trochilus minimus* Linn.), dicuntur a Lusitanis *Pica flor.* Satis sunt cognitæ et eleganter descriptæ hæ parvæ, fulgentesque aves.

(65) Absurdum est dicere unam illarum speciem ex Papillione procreari; sed talis per multum temporis viguit opinio.

(66) Author loqui videtur de Silvestri Columba, *Juruty* nuncupata.

(67) *Tantalus ruber* Linn. *Guard.* Marcgr., quod nomen etiam apud Lusitanos obtinet.

(68) *Aptenodytes catarractes*? Linn. Certe huic generi pertinet avis, de qua hic loquitur Anchieta.

(69) Hæc dona, seu vectigalia inter Indorum fabulas numerari debent. Dicunt aliqui magnas ex Accipitrum ordine aves in desertis Brasiliæ ad altissimos montes habitare. In longissimo per Brasiliæ abdita itinere meo nunquam vidi aliquam, præter minores Vulturum, et Falconum species. Neque ideo dubitari debet illas in eadem Regione adhuc extitisse. Species magna, de qua loquitur Anchieta, est aut *Falco Harpyja* Linn. *Urutaurana* Marcgr., aut *Vultur Gryphus* Linn.

(70) *Palamedea cornuta* Linn., *Anhima* Lusitanis. Avis rarissima. Unum tantummodo vidi et necavi ad oras fluminis *Tietê*, magno sodalium meorum rusticorum gaudio, qui non solum quatuor spinas, sed etiam ossa, quæ omnia, et maxime cornu, in numero eximiorum Antidotorum habebant, sollicitè dempta servavere.

(71) Decipitur Anchieta his avibus tres spinas in singulis alis assignando: duas enim tantummodo in unaquaque ala habent.

(72) Tres Gallinarum Silvestrium species ab Anchieta, nisi fallor, appellantur *Penelope cristata* Linn., seu *Jacupema* Marcgr., Pif., et Lusitan.; *Crax Alestor* Linn., seu *Mutum* Lusitan.; et *Tetrao major* Linn., seu *Macuco* Lusitan.

(73) *Jatropha manihot* Linn. Multas species refert Marcgr.
Dux

Duæ Valtem in Paulopolitana Præfectura sunt benignæ, ita ut impune ab hominibus assæ, aut alio modo comedantur.

(74) Quædam in Brasilia Plantæ sunt qualitibus præditæ; quas hic refert *Anchieta*: nomen vero *Yeticopè* forsan in oblivionem incidens, velut multa alia Brasilica, ad aures meas unquam pervenit.

(75) *Mimosa* species in Brasilia multæ sunt; quædam apud Marcgr. et Pis. nominibus *Caæo*, *Juqueri*, cæt.

(76) *Copaifera officinalis* Linn. *Copayva* a Brasiliensibus, et Lusitanis; Balsamum vero ab his *oleo de Copayva* nuncupatur.

(77) *Rhizophora Mangle* Linn. *Mangue* dicunt Lusitani:

(78) *Lecythis ollaria* Linn. Quondam *Zabucá*, hodie *Çapocaia* a Lusitanis denominatur.

(79) *Pinheiro* a Lusitanis dicitur. In plagis frigidis tantummodo propagatur.

(80) Ab Indis, teste *Magalhães Gandavo*, vocabatur *Obirá paramaçaci*, id est lignum ad morbos. Verum Brasilica Regione, cum ipsa Plantis Medicinalibus abundet, novæque reperiantur quotidie, nunc merito medicamentum notum non est, quod salutem et mortem tam indistincte afferebat.

(81) Forfitan Author loquitur de *Ipecacuanha*, quæ radix, in Medicina satis usitata, vocatur etiam *Poiaia* et *Cipó*: et est *Viola Ipecacuanha* Linn.

(82) An *Iris Pseudo-acori* varietas? Alibi certiores descriptionem, et (si opus fuerit) iconem dabimus.

(83) *Arenarius flexilis*, Linn., vulgo *Pedra elastica*. Certe flexilis, sed vere elasticus a me nondum est visus; nec valde (neque ex omni parte evidenter) flexilis. Et *Anchieta* dum *tractabilem manibus velut corinum* dicit, hyperbolice dicit; is enim, quem magis flexilem vidi, nunc in Reg. Academiæ Museo collocatum, 16 circiter poll. longum, et 4 lin. altum, 20° arcum modo efficit.

(84) Aliqua de hoc audivi, non tamen indubia existimavi.

(85) Mirum non est *Anchietam* pietate eximium quibusdam Indorum deliriis fidem tribuisse, cum in quamplurimis omnium temporum doctis Scriptoribus Spectrorum, lamiarum, lemorum, et dæmonum horridi passim inveniantur eventus. Verum homines mendaces, fanaticos, atque perversos, qui aliorum credulitate, ignorantia, et fragilitate ad utilitatem, aut vindictam consequendam abutuntur, inter omnes Nationes semper extitisse ex iisdem scriptis solummodo concluditur.

(86) Hæc ignea Meteora, quorum naturam Physici explicant, hodie tantummodo illiteratos, ac superstitione imbutos perterreunt. Indis terrore atque metu affectis, non propriis viribus, non nunquam *Baêtatá* interitum afferrer.

(86) Ex his tamen verbis, credo, facile concluditur *Anchietam* hæc Meteora esse dæmones non omnino sibi persuasisse.

Illud restat animadvertendum, mihi, dum in Brasilia degi; nihil minus in mentem venisse, quam Probi Doctique *Anchietæ* Epistolæ Annotationes de *Rebus Naturalibus* adjicere: unde multoties dubius inhæsi; sed REGINA Fidelissima jubente, jam jam rursus illuc transire paratus sum. Igitur quæ tanquam mihi incognita prætermisi; quæ inter dubia collocaui; vel si qua mendose scripsi, non post multum temporis, DEO dante, correctæ in lucem prodibunt.

Pag. Lin. ERRATA SIC CORRIGANTUR.

2	16	spondore	splendore
6	15	<i>Barbarorum</i>	<i>Indigenarum</i>
27	25	per similes	per-similes
28	17	dentior	densior
32	2	<i>S. Vincentii</i>	<i>S. Vincentius</i>
37	22	illum	illud

Alia orthographica Lector sapiens et hujus negotii expertus facile supplebit et condonabit.

Handwritten text in a cursive script, likely a letter or document. The text is written on aged, yellowed paper and is mostly illegible due to fading and blurring. The visible words and phrases are difficult to decipher but appear to include:

Dear Sir
I have the honor
to receive your letter
of the 10th inst.
and in reply to inform
you that the same
has been forwarded
to the proper
authorities for their
consideration. I am,
Dear Sir, very
truly yours,
[Signature]

BRASILIANA DIGITAL

ORIENTAÇÕES PARA O USO

Esta é uma cópia digital de um documento (ou parte dele) que pertence a um dos acervos que participam do projeto BRASILIANA USP. Trata-se de uma referência, a mais fiel possível, a um documento original. Neste sentido, procuramos manter a integridade e a autenticidade da fonte, não realizando alterações no ambiente digital - com exceção de ajustes de cor, contraste e definição.

1. Você apenas deve utilizar esta obra para fins não comerciais. Os livros, textos e imagens que publicamos na Brasiliiana Digital são todos de domínio público, no entanto, é proibido o uso comercial das nossas imagens.

2. Atribuição. Quando utilizar este documento em outro contexto, você deve dar crédito ao autor (ou autores), à Brasiliiana Digital e ao acervo original, da forma como aparece na ficha catalográfica (metadados) do repositório digital. Pedimos que você não republique este conteúdo na rede mundial de computadores (internet) sem a nossa expressa autorização.

3. Direitos do autor. No Brasil, os direitos do autor são regulados pela Lei n.º 9.610, de 19 de Fevereiro de 1998. Os direitos do autor estão também respaldados na Convenção de Berna, de 1971. Sabemos das dificuldades existentes para a verificação se um obra realmente encontra-se em domínio público. Neste sentido, se você acreditar que algum documento publicado na Brasiliiana Digital esteja violando direitos autorais de tradução, versão, exibição, reprodução ou quaisquer outros, solicitamos que nos informe imediatamente (brasiliiana@usp.br).